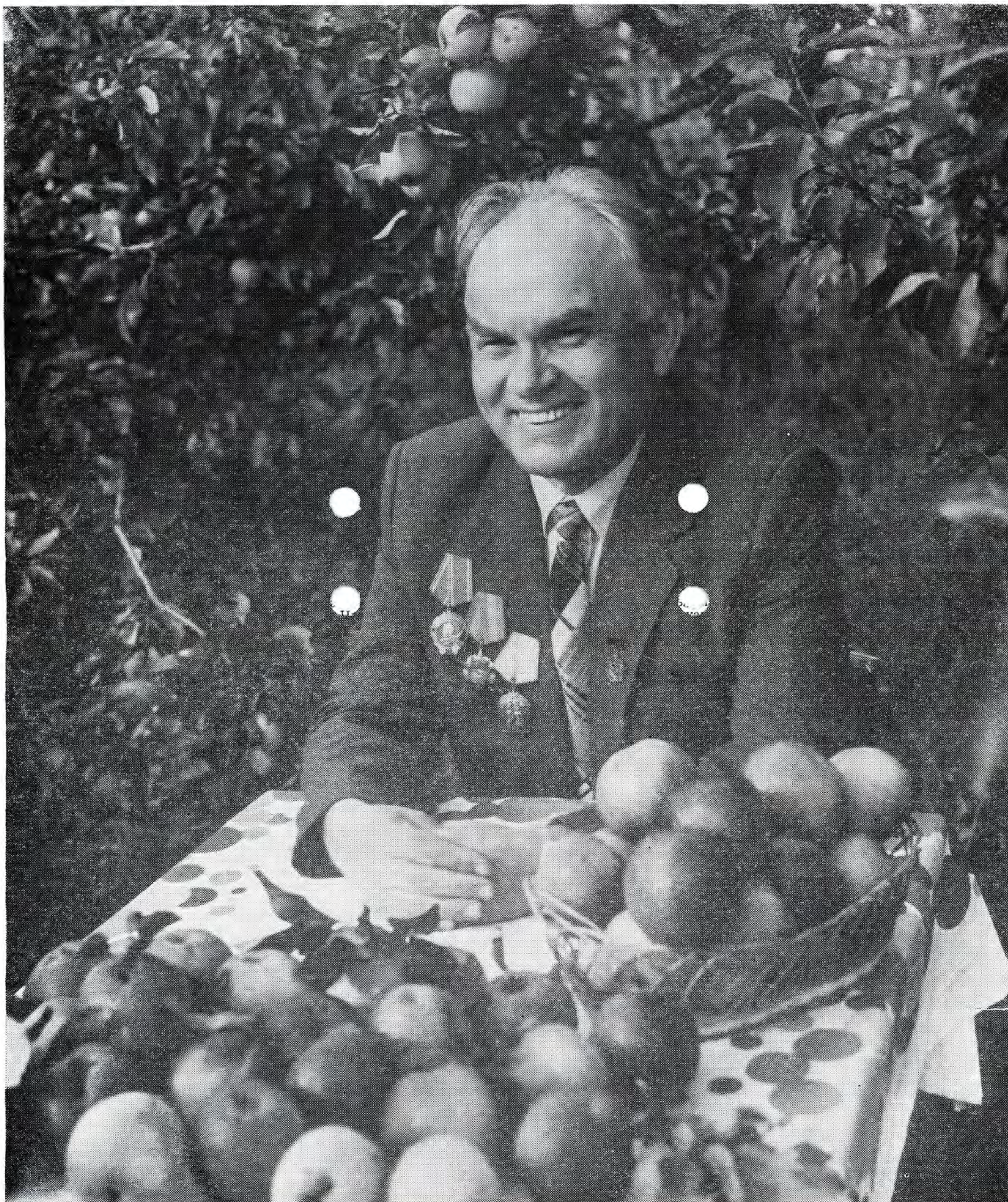
Голас Радзімы

№ 43 (1977)
23 кастрычніка 1986 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

І. ТРЫЦЦАЦЬ трэцюю восень сустрэў сёлета Леанід **ЛЯВОНАЎ** на пасадзе старшыні калгаса «Запаветы Леніна». Гаспадарка, якую ён узначальвае, атрымала найлепшыя ў Маларыцкім раёне ўраджаі. Добра ўрадзілі і хлеб, і бульба, і травы ў пояс павырасталі. Дый у садах галіны гнуцца пад цяжарам спелых пладоў — яблыкаў як ніколі многа. Наогул, Маларытчына — зямля шчодрая і на ўраджаі добрая, і на людзей працавітых, і на майстроў самабытных. (Працяг фотарэпартажу з Маларыцкага раёна Брэсцкай вобласці змешчаны на 3-й, 8-й стар.).

Тэкст і фота С. КРЫЦКАГА.

ВЫСТУПЛЕНИЕ

ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ ЦК КПСС М. С. ГОРБАЧЕВА

ПО СОВЕТСКОМУ ТЕЛЕВИДЕНИЮ

Добрый вечер, дорогие товарищи!

Вы знаете, что позавчера, в воскресенье, закончилась моя встреча с президентом Соединенных Штатов Р. Рейганом в Исландии. По ее итогам состоялась пресс-конференция, передававшаяся по телевидению. Текст выступления и мои ответы журналистам опубликованы.

Вернувшись на родину, считаю своим долгом рассказать, как было дело и как мы оцениваем происшедшее в Рейкьявике.

Только что на заседании Политбюро ЦК КПСС обсуждены итоги встречи в столице Исландии. Завтра будет напечатано сообщение о том, какое суждение руководство нашей партии вынесло об этом крупном политическом событии, последствия которого, как мы убеждены, будут долго сказываться на международных отношениях.

Перед Рейкьявиком много говорилось и писалось о предстоящей встрече. Как это обычно бывает в подобных случаях, предположений и суждений было множество. Это естественно. Не обошлось в этом случае и без спекуляций.

Сейчас, когда встреча завершилась, ее итоги — в центре внимания мировой общественности. Всех интересует, что произошло? Что она дала? Каким будет мир после нее?

Мы стремились к тому, чтобы на встрече в Рейкьявике во главу угла поставить главные вопросы мировой политики — прекращение гонки вооружений, ядерное разоружение. Так, собственно, оно и произошло.

Каковы мотивы нашей настойчивости в этом деле? Часто можно услышать из-за рубежа, что причина тому — наши внутренние трудности. В расчетах Запада существует тезис о том, что Советский Союз в конечном счете не выдержит гонку вооружений экономически, сломается и придет к Западу на поклон. Только стоит еще поднажать на него, наращивать позицию силы. Кстати, это прозвучало и в выступлении президента США уже после нашей встречи.

Мне не раз приходилось говорить, что подобные планы не только построены на песке, но опасны, поскольку могут привести к роковым политическим решениям. Свои проблемы мы знаем лучше других. Они у нас есть, мы их открыто обсуждаем, решаем. У нас есть на этот счет свои планы, свои подходы и общая воля партии и народа. Вообще я должен сказать, что Советский Союз сегодня силен своей сплоченностью, политической активностью народа, динамизмом. Думаю, что эти тенденции, а значит и сила нашего общества, будут нарастать. У Советского Союза есть чем ответить на любой вызов, если это потребуется. Это знают советские люди, это должны знать во всем мире. Но играть в силовые игры мы не хотим. Это крайне опасное занятие в ракетно-ядерный век.

Мы твердо убеждены: затянувшееся лихорадочное состояние международных отношений таит угрозу внезапного и гибельного кризиса. Требуются практические шаги в сторону от ядерной бездны. Требуются совместные советско-американские усилия, усилия всего мирового сообщества, чтобы радикально оздоровить международные отношения.

Во имя этих целей накануне встречи, еще до того, как получили согласие президента Рейгана на встречу, мы, в советском руководстве, провели большую подготовительную работу. В ней, помимо Политбюро и Секретариата ЦК, приняли участие министерства иностранных дел и обороны, другие ведомства, представители науки, военные эксперты, специалисты различных отраслей промышленности. Позиции, которые мы выработали для встречи в Рейкьявике, были результатом широкого и неоднократного обсуждения с нашими друзьями, с руководством стран социалистического содружества. Мы стремились насытить встречу принципиальным содержанием, далеко идущими предложениями.

Теперь о самой встрече — как там развивались события. Рассказать об этом нужно не только для того, чтобы утвердить истину, которую уже искажают наши партнеры по переговорам в Рейкьявике, но главным образом для того, чтобы поделиться с вами, что мы собираемся делать дальше.

Первая беседа с президентом Р. Рейганом началась в субботу в 10 часов 30 минут. После непременных в таких случаях приветствий и краткого общения с корреспондентами мы остались друг с другом наедине — только с переводчиками. Обменялись мнениями об общей обстановке, о том, как складывается диалог между нашими странами, обозначили вопросы, которые нам предстояло обсудить.

Потом я попросил президента выслушать наши конкретные предложения по главным вопросам, ради которых мы и приехали на эту встречу. Я уже довольно подробно говорил о них на пресс-конференции. Но все же вкратце напомню.

На стол переговоров был положен целый **пакет крупных мер,** которые, будь они приняты, положили бы начало новой эпохе в жизни человечества — эпохе безъядерной. В этом суть кардинального перелома в мировой обстановке, возможность которого была очевидной и реальной. Речь шла уже не об ограничении ядерных вооружений, как это было в договорах ОСВ-1, ОСВ-2 и других, а о ликвидации ядерного оружия в сравнительно короткие сроки.

Первое предложение касалось стратегического наступательного оружия. Я заявил о готовности сократить его на 50 процентов в течение первых пяти лет. Причем подлежало сокращению вдвое стратегическое оружие на земле, на воде и в воздухе. Чтобы облегчить договоренность, мы пошли на большую уступку, сняв прежние свои требования включать в стратегическое уравнение американские средние ракеты, достигающие нашей территории, и американские средства передового базирования. Готовы были учесть и озабоченность США по поводу наших тяжелых ракет. Предложение о стратегическом оружии мы рассматривали в контексте его полной ликвидации, как это было предложено нами 15 января этого года.

Второе наше предложение касалось ракет средней дальности. Я предложил президенту полностью ликвидировать советские и американские ракеты этого класса в Европе. При этом и здесь мы шли на большую уступку, заявив, в отличие от прежней нашей позиции, что ракетно-ядерное оружие Великобритании и Франции не должно учитываться. Мы исходили из необходимости расчистить путь к разрядке в Европе, освободить европейские народы от страха перед ядерной катастрофой, затем двигаться дальше — к ликвидации всего ядерного оружия. Согласитесь, что это тоже смелый шаг с нашей стороны.

Зная наперед, какие могут быть возражения, мы заявили, что ракеты с дальностью менее 1.000 километров мы согласны заморозить и тут же приступить к переговорам об их дальнейшей судьбе. А в том, что касается ракет средней дальности в азиатской части нашей страны, — вопрос, который постоянно присутствовал в «глобальном варианте» президента Рейгана, — то мы и по этому вопросу предложили немедленно вступить в переговоры. Как видите, и здесь наши предложения носили крупный, серьезный характер, дающий возможность кардинально решить и эту проблему.

Третий вопрос, который я поставил перед президентом в первой же беседе и который органически входил в пакет наших предложений, — это существующий **Договор по противоракетной обороне — ПРО и о запрещении ядерных испытаний.** Подход наш такой: раз мы вступаем в совершенно новую ситуацию, когда начнется существенное сокращение ядерного оружия и его ликвидация в обозримо короткий срок, то необходимо обезопасить себя от всяких неожиданностей. Речь идет об оружии, которое составляет до сих пор ядро обороны нашей страны. Поэтому надо исключить все, что могло бы подорвать равенство в ходе разоружения, исключить любую возможность создать оружие нового типа, обеспечивающее военное превосходство. Мы считаем такую позицию совершенно закономерной и логичной.

А коль так, мы твердо заявили о необходимости строго соблюдать бессрочный Договор по ПРО 1972 года. Больше того, чтобы укрепить режим этого договора, мы предложили президенту взять взаимное обязательство со стороны США и Советского Союза не использовать право выхода из договора по меньшей мере в течение десяти лет, а за это время покончить со стратегическим оружием.

Учитывая особые трудности, которые сама администрация создала для себя по этой проблеме, когда лично президент связал себя с космическим оружием, с так называемой СОИ, мы не потребовали прекращения работ в этой области. Но — при том понимании, что будут полностью соблюдаться все положения Договора по ПРО, то есть исследования и испытания в этой области не выйдут за пределы лабораторий. Это — одинаковое ограничение и для США, и для СССР.

Слушая нас, президент делал замечания, просил кое-что пояснить подробнее. По ходу разговора мы решительно и определенно поставили вопрос о контроле, связав его с постъядерной обстановкой, а эта обстановка требует особой ответственности. Я сказал президенту, что если обе страны встанут на путь ядерного разоружения, то Советский Союз ужесточит свою позицию по контролю. Он должен быть реальным, всеохватывающим, убедительным. Он должен создавать полную уверенность в надежности соблюдения соглашения, содержать право инспекции на местах.

Должен вам сказать, товарищи, что первая реакция со стороны президента не была целиком негативной. Он сказал даже: «То, что вы сейчас изложили, нас обнадеживает». Однако от нас не ускользнуло, что наши собеседники (а к беседе по этим вопросам подключились и товарищ Шеварднадзе и господин Дж. Шульц) в некоторой растерянности. Вместе с тем в их разрозненных замечаниях сразу же появились сомнения и возражения. Президент и госсекретарь стали сходу говорить о расхождениях и несогласии. В этих их словах мы явственно расслышали знакомые старые звуки, которые мы на протяжении многих месяцев слышали с женевских переговоров. Нам напомнили о всякого рода подуровнях по стратегическим ядерным вооружениям, о «промежуточном варианте» по ракетам в Европе, о том, что нам следует присоединиться к СОИ, нам — Советскому Союзу, и заменить существующий Договор по ПРО каким-то новым договором, о многом другом в этом духе было сказано с их стороны.

Я выразил удивление. Как же так? Мы предлагаем принять американский «ноль» в Европе и сесть за стол переговоров по средним ракетам в Азии, а вы, господин президент, отступаете от своей прежней позиции. Это непонятно.

В отношении ПРО мы предлагаем сохранить и упрочить это фундаментальное, важное соглашение, а вы хотите отказаться от него и даже предлагаете заменить его новым каким-то договором, тем самым — вслед за отходом от ОСВ-2 — разрушить и этот механизм, охраняющий стратегическую стабильность. Это тоже непонятно.

Разобрались мы и в планах по СОИ, сказал я. Если США создадут трехслойную систему ПРО в космосе, мы ответим на это. Но нас заботит другое: СОИ означала бы перенос оружия в новую среду, что дестабилизирует стратегическую ситуацию, сделает ее еще хуже, чем сегодня. Если такова цель США, то тогда надо так и сказать. Но если вы действительно хотите иметь прочную безопасность для своего народа, для всего мира, то тогда американская позиция абсолютно несостоятельна.

Я прямо сказал президенту: мы внесли новые крупные предложения, а слышим от вас сейчас то, что уже порядком всем надоело и ни к чему привести не может. Я прошу вас, господин президент, еще раз внимательно рассмотреть наши предложения и дать ответ пункт за пунктом. При этом вручил ему в переводе на английский язык подготовленный еще в Москве проект возможных директив, которые, если будет достигнуто согласие в принципе, мы могли бы дать министрам иностранных дел и другим ведомствам для подготовки **трех проектов соглашений.** Затем их можно было бы подписать во время моего визита в США.

Во второй половине дня мы встретились вновь. Президент огласил составленную за перерыв позицию. После первых же фраз стало ясно, что нам опять преподносят, как я выразился на пресс-конференции, нафталинный хлам, от которого уже задыхаются женевские переговоры: всякие промежуточные варианты, цифры, уровни, подуровни и т. п. Ни одной новой мысли, ни одного свежего подхода, ни одной идеи, которая содержала бы в себе хотя бы намек на какую-то развязку, на какое-то движение вперед.

Становилось ясно, товарищи, что американцы приехали в Рейкьявик, ничего не имея за душой. Впечатление было такое, что они приехали сюда только для того, чтобы собрать плоды в свою корзину, с пустыми руками.

Ситуация складывалась драматическая.

Американский президент не готов был по-крупному решать принципиальные вопросы, пойти навстречу, чтобы действительно дать импульс переговорам — результативным и обнадеживающим. А именно к этому я призывал президента в своем письме, в котором выдвинул идею о проведении срочной и безотлагательной встречи с тем, чтобы дать мощный импульс на уровне высших руководителей двух стран — импульс переговорам о ядерном разоружении.

Убежденные в том, что наши предложения взвешенные, учитывающие интересы партнера, мы решили не отступать в своих усилиях добиться перелома на встрече. После многих уточняющих вопросов появился просвет по стратегическим вооружениям. Ухватившись за это, мы сделали еще один крупный шаг в поисках компромисса. Я сказал президенту: имеется признанная и у вас, и у нас триада стратегических наступательных вооружений. Это — ракеты наземного базирования, это — стратегические подводные лодки, это — стратегические бомбардировщики. Так вот, давайте каждую часть этой триады сокращать на 50 процентов. И тогда отпадает необходимость во всякого рода уровнях и подуровнях, во всякого рода подсчетах.

После долгих дебатов нам удалось достичь взаимопонимания по этому вопросу.

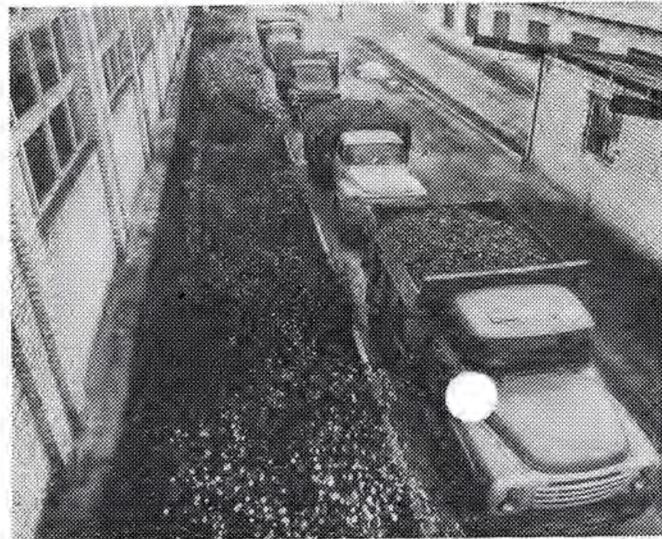
Затем дискуссия развернулась по проблеме ракет средней дальности. Американцы упорно отстаивали так называемый промежуточный вариант, который предусматривал сохранение части их ракет в Европе, в том числе «Першингов-2», и, естественно, сохранение соответствующих наших СС-20. Мы категорически выступили против. Я уже объяснял почему. Европа заслуживает того, чтобы освободиться от ядерного оружия, перестать быть ядерным заложником. Со своей стороны, президенту трудно было сражаться против его же собственного «нулевого варианта», который он так долго рекламировал. И, тем не менее, мы ощущали намерение американцев сорвать договоренность под видом особой заботы о своих союзниках в Азии.

Много тут было сказано с американской стороны несо-

(Продолжение на 4-й стр.).

II. МАЛАРЫЦКАЯ ВОСЕНЬ

Малaрыцкі раён — гэта самы поўдзень рэспублікі. Таму і ўборачныя работы завяршаюцца тут раней, чым у іншых рэгіёнах Беларусі. Палі зараз ужо рыхтуюцца да наступнага ўраджаю. Па краях зябліва каля дарог стаяць акуратныя сціpты саломы. Пажоўклыя лугі ўсыпаны стажкамі сена. Што ні кажы, прыгожыя восеньскія краявіды ў вёсцы. Хаця індустрыяльны пейзаж усё часцей трапляецца і тут. Яшчэ задлёк заўважаеш вежы жывёлагадоўчых комплексаў, вялізныя карпусы ферм...

У Маларыцкім раёне пераважае аграрны сектар. Прамысловасці тут няшмат, і сканцэнтравана яна ў асноўным у райцэнтры.

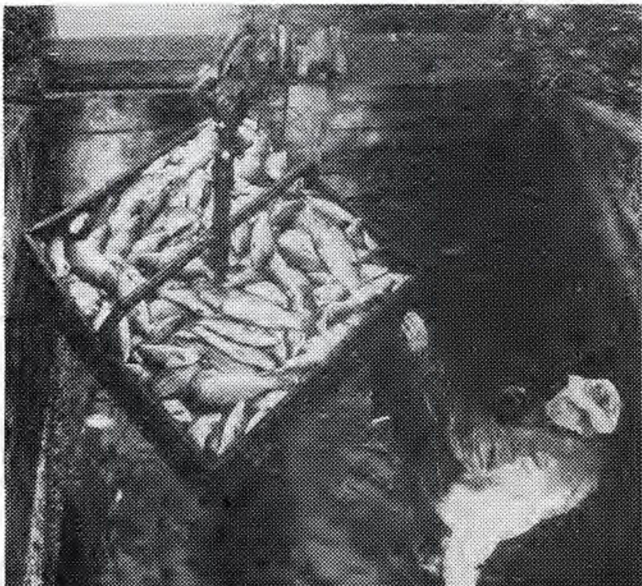
Сама ж Маларыта гарадок невялікі, ад таго ціхі і ўтульны. Назву сваю ён атрымаў ад рэчкі-невялічкі Малая Рыта. Праўда, чатыры сотні гадоў назад, калі ўпершыню ўпаміналася гэтае паселішча ў летапісах, яно называлася трохі інакш Рыта Малая. Дарэчы, у раёне ёсць яшчэ і вёска з назвай Вялікарыта. На поўдні Маларытчына мяжуе з Валынскаю вобласцю Украіны, з якой традыцыйна падтрымлівае цесныя сяброўскія сувязі і ў эканоміцы, і ў культуры. Гэтая дружба бярэ пачатак яшчэ ў даўнія часы, калі народы-браты, беларускі і ўкраінскі, разам змагаліся за свабоду і незалежнасць супраць прыгнятальнікаў, побач станавіліся на абарону сваёй зямлі, на якую квапіліся і польскія канфедэраты, і Карл XII, і Напалеон, і Гітлер. У мясцовых музеях многа і падрабязна расказваецца пра [illegible]. Але мне пашчасціла [illegible]рэцца з жывым сведкам хаця і не вельмі далёкіх па часе, але значных у гісторыі краю падзей.

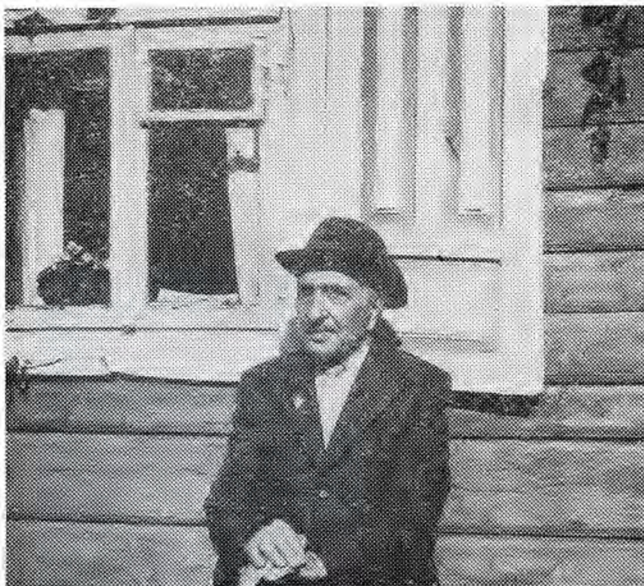
У вёсцы Паўлапаль я пазнаёміўся з Кан[...]цінам Грабайлам, 72-гад[...] пенсіянерам, які ў васемнаццаць гадоў стаў членам Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі. Гэта яго і яшчэ сем паўлапальскіх камуністаў улады буржуазнай Польшчы прыгаварылі да расстрэлу за ўдзел у Навасёлкаўскім узброеным паўстанні 1933 года. Але расстрэл потым замянілі дзесяццю гадамі турмы. У 1939 годзе, калі Заходняя Беларусь увайшла ў склад БССР, Канстанцін Грабайла вярнуўся дамоў, у Паўлапаль. Працаваў у школе настаўнікам. Але нядоўга. Пачалася Вялікая Айчынная вайна, і раён акупіравалі фашысты. Грабайла наладзіў кантакт з партызанамі і быў іх надзейным сувязным. Пасля вайны зноў настаўнічаў. Тры дзесяткі гадоў аддаў ён Паўлапальскай школе, вясковым дзецям. Праца педагога адзначана самай высокай узнагародай нашай краіны — ордэнам Леніна, яму было прысвоена таксама званне заслужанага настаўніка БССР. А горад Маларыта абраў Канстанціна Грабайлу сваім ганаровым грамадзянінам.

Але ў наваколлі гэты чалавек вядомы яшчэ і як садавод - эксперыментатар. Яго сядзіба — гэта дзівосны сад, дзе сярод яблынь з пладамі ў два кулакі растуць некалькі сартоў вінаграду, грэцкія арэхі і многа іншай рэдкай нават для поўдня Беларусі садавіны.

Наогул, Маларытчына знакамітая сваімі садамі. Але, зразумела, не яны вызначаюць сённяшняе аблічча сельскай гаспадаркі раёна, гэта, вобразна кажучы, дэсерт. Галоўнае ж — хлеб, мяса і малако, а таксама бульба, цукровыя буракі і рыба. Вытворчасцю гэтай прадукцыі займаюцца ў раёне 14 калгасаў. Самыя высокія ўраджаі даюць палеткі калгаса «Запаветы Леніна». Але і іншыя гаспадаркі паступова падцягваюцца да яго ўзроўню. Калгас «17 верасня», напрыклад, які некалі развіваў сваю базу пераважна за кошт пазык дзяржавы, сёння ўжо мае трывалы даход і накіроўвае яго перш за ўсё ў сацыяльную сферу — для эфектыўнай працы людзям трэба ствaрыць умовы.

НА ЗДЫМКАХ: Маларыцкі раён першым сустракае гасцей з Украіны; наваселле ў калгасе «17 верасня». Адзін з кіраўнікоў гаспадаркі Сцяпан БАРЫСЮК уручае ключы ад новага дома сям'і маладога інжынера Аляксандра ШУЛЕЙКІ; з калгасных палёў бульба паступае на гароднінасушыльны завод у Маларыце; рыба з маларыцкіх азёр; чалавек цікавага лёсу Канстанцін ГРАБАЙЛА.

РЭПАРТАЖ

З ДЗІЦЯЧАГА ДОМА

У МАЛОГА НЯМА СЯМ'І...

Звонку гэты будынак, размешчаны ў ціхім зялёным двары, нічым не адрозніваецца ад іншых дзіцячых устаноў Мінска. Ды і дзеці на першы погляд самыя звычайныя.

Калі я ўвайшла, яны дружна, як па камандзе, кінулі свае цацкі і абступілі мяне шчыльным колам. Некалькі імгненняў разглядалі мяне моўчкі. А потым прагучала:

— Можа, ты мая мама?..

У мяне раптам прапаў голас, і я толькі адмоўна хіснула галавой. І таўсташчокі чатырохгадовы малы, што задаў гэтае пытанне, уздыхнуў:

— Але ўсё роўна, пагуляй са мной...

— Вось так яны сустракаюць кожную жанчыну,—сказала мне потым дырэктар мінскага дзіцячага дома № 2 Ларыса Дзегцярова.—Многія з іх сваіх маці нават і не бачылі, але чакаюць усе.

160 выхаванцаў дзіцячага дома (тут жывуць дзеці ад трох да сямі гадоў) у залежнасці ад узросту раздзелены на групы. У кожнай—свой дакладны рэжым дня, які ўключае чатырохразовае харчаванне, дзённы сон, прагулкі, гімнастыку. І свая праграма заняткаў—маляванне, музыка, чытанне кніг, розныя цікавыя гульні і цацкі. За здароўем дзяцей сочаць урачы і медсёстры.

— Словам,—гаворыць Ларыса Дзегцярова,—у нашых выхаванцаў умовы такія ж, як і ў малых, што наведваюць звычайныя дзіцячыя сады. А ў чымсьці і лепшыя. Стала, напрыклад, традыцыяй, што кожнае лета сто нашых выхаванцаў адпачываюць у загарадных піянерскіх лагерах — заводы выдзяляюць бясплатныя пуцёўкі. Але асноўныя матэрыяльныя выдаткі бярэ на сябе, вядома, дзяржава.

— Іншая справа маральны бок,—уступае ў размову выхавальніца Галіна Сілакова.—Нашы малыя пазбаўлены галоўнага—мацярынскай пяшчоты, бацькоўскіх клопатаў. Мы стараемся пазбягаць усяго, што напамінае або лішні раз падкрэслівае, што яны жывуць у дзіцячым доме.

Горка і несправядліва, калі ў дзіцяці няма сям'і. Праўда, нямала жадаючых усынавіць выхаванца дзіцячага дома. Не праходзіць і месяца, каб хтосьці з малых не набыў маці і тату. Але, вядома, шанцуе далёка не кожнаму.

Як жа ў далейшым складваецца жыццё тых, хто не знайшоў новых бацькоў?

Пасля сямі гадоў яны пераводзяцца ў дзіцячыя дамы-інтэрнаты, дзе таксама знаходзяцца на поўным дзяржаўным забеспячэнні. Пазней заканчваюць, як і ўсе падлеткі, сярэднюю школу, пры жаданні працягваюць вучобу ў тэхнікумах і ВНУ, уладкоўваюцца на работу... І нярэдка вельмі рана абзаводзяцца сям'ёй.

— Відаць, сказваецца туга па цяплу хатняга ачага, якога не было ў дзяцінстве, —гаворыць былая выхаванка дзіцячага дома 35-гадовая Ірына Пятрова.—Я вельмі доўга сумавала па маці... Але няшчаснай сябе ўсё ж не адчувала. Наадварот, у адрозненне ад «хатніх» дзяцей была больш самастойнай, арганізаванай, умелай. І ў інстытут паступіла, і на службе цяпер маю поспехі. Карацей гаворачы, тое, што я выхоўвалася ў дзіцячым доме, ніяк не адбілася на далейшым жыцці. І ўсё ж да гэтай пары часам хочацца назваць каго-небудзь мамай...

Наталля БУЛДЫК.

ВЫСТУПЛЕНИЕ

ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ ЦК КПСС М. С. ГОРБАЧЕВА

ПО СОВЕТСКОМУ ТЕЛЕВИДЕНИЮ

(Продолжение. Начало на 2-й стр.).

стоятельного. Неловко просто все это воспроизводить. И дело пошло на лад только тогда, когда мы и в этом вопросе сделали еще один шаг навстречу — согласились на формулу: ноль ракет в Европе и по 100 боезарядов на средних ракетах у нас на Востоке и соответственно — у американцев на территории США. Главное — удалось договориться об освобождении Европейского континента от ядерных ракет.

Таким образом, достигнуто было согласие и по вопросу о ракетах средней дальности. Был сделан важный прорыв вперед и на этом направлении ядерного разоружения. Американской администрации не удалось уйти от нашего настойчивого стремления добиться позитивных результатов.

Но оставался **еще** вопрос о ПРО и запрещении ядерных взрывов.

Прежде чем мы встретились на другой день, в воскресенье, на третью нашу беседу, которая по программе должна была стать заключительной, всю ночь работали две группы экспертов с нашей и американской стороны. Они тщательно проанализировали то, о чем говорилось на двух предыдущих встречах с президентом, и доложили результаты своих ночных дебатов соответственно мне и президенту.

Итог был такой: **по стратегическим наступательным вооружениям и по средним ракетам появилась возможность приступить к выработке соглашений.**

Договор по ПРО в этой ситуации приобретал ключевое значение. Его роль становилась еще более важной. Разве можно разрушать то, говорил я, что до сих пор позволяло как-то сдерживать гонку вооружений? Если мы будем теперь сокращать стратегическое и среднее ядерное оружие, обе стороны должны быть уверены, что никто не создаст в это время новых средств, которые подрывали бы стабильность и паритет. Поэтому мне представляется совершенно логичным определить срок — американцы говорили о семи годах, мы предложили десять лет, — те самые 10 лет, в течение которых должно быть уничтожено ядерное оружие. Мы предложили десять лет, в течение которых ни советская, ни американская сторона не будут пользоваться правом — а они имеют такое право — выхода из Договора по ПРО. А исследования и испытания проводить только в лабораториях.

Итак, я думаю, вы поняли, почему именно 10 лет? Это не случайно. Логика тут простая и честная. За первые 5 лет сокращаются первые 50 процентов стратегических вооружений, за вторые 5 лет — вторая половина. Вот — десять лет.

В этой же связи я предложил поручить нашим ответственным представителям начать полномасштабные переговоры **о прекращении** ядерных взрывов с тем, чтобы в итоге выработать соглашение о полном, окончательном их запрещении. А в ходе подготовки такого соглашения — мы и здесь проявляли гибкость и занимали конструктивную позицию — можно было бы попутно решить и частные вопросы, по ядерным взрывам.

В ответ мы вновь услышали от президента Рейгана рассуждения, хорошо знакомые еще по Женеве и из публичных его выступлений: о том, что СОИ — это оборонительная система; что если мы будем ликвидировать ядерное оружие, то как же мы сможем защититься от какого-нибудь безумца, в руки которого может оно попасть; о том, что он готов поделиться с нами результатами работ по СОИ. На это последнее замечание я сказал: не воспринимаю, господин президент, эту вашу идею всерьез, — идею о том, что вы поделитесь с нами результатами работ по СОИ. Вы сейчас не хотите делиться с нами даже нефтяным оборудованием или оборудованием для молокозаводов и при этом рассчитываете, что мы поверим в обещание поделиться с нами разработками по СОИ. Это была бы своего рода «вторая американская революция», а революции бывают не так уж часто. Я сказал президенту Рейгану: давайте будем реалистами и прагматиками. Так надежнее. Слишком о серьезных вещах идет речь

Кстати, вчера, п[illegible]сь оправдать свою позицию по СОИ, президент заявил, что эта программа ему нужна для того, чтобы Америка и ее союзники остались неуязвимыми от советского ракетного удара. Как видите, упо[illegible]ания о безумцах уже не [illegible]а свет опять вытащена «советская угроза».

Но это — самый настоящий трюк. Мы ведь предложили уничтожить не только стратегические, но и все ядерные вооружения, которыми располагают США и СССР, причем — под жестким контролем.

Откуда же возникает вопрос о необходимости обезопасить «свободу Америки» и ее друзей от советских ядерных ракет, — ведь этих ракет уже не будет?

Если нет ядерного оружия, зачем нужна оборона от него? Значит, вся эта затея со «звездными войнами» носит сугубо милитаристский характер и нацелена на достижение военного преимущества над Советским Союзом.

Вернемся, однако, к переговорам. Хотя договоренность по стратегическим вооружениям и ракетам средней дальности была достигнута, было преждевременным считать, что в результате двух первых бесед уже все это было решено окончательно. Предстоял еще целый день, почти восемь часов беспрерывных и напряженных дискуссий, в которых вновь и вновь приходилось возвращаться к этим, казалось бы, уже согласованным вопросам.

В этих дискуссиях президент попытался выйти и на идеологическую проблематику, демонстрируя, мягко выражаясь, полную неосведомленность и непонимание того, что такое социалистический мир и что в нем происходит. Я отверг попытки увязывать идеологические различия с вопросами прекращения гонки вооружений. Настойчиво возвращал президента и государственного секретаря к тому, ради чего мы собрались в Рейкьявике. Приходилось вновь и вновь напоминать собеседникам о третьем пункте пакета наших предложений, без которого невозможно было достичь согласия в целом. Я имею в виду необходимость строгого соблюдения Договора по ПРО, упрочения режима этого важнейшего договора и запрещения ядерных испытаний.

Приходилось еще и еще раз обращать внимание на, казалось бы, совершенно ясные вещи: раз мы согласились заняться глубокими сокращениями ядерных вооружений, мы должны создать такое положение, при котором не то чтобы в действиях, но даже и в мыслях не было бы попыток поколебать стратегическую стабильность, обойти договоренности. Поэтому мы должны иметь уверенность в сохранении бессрочного Договора по ПРО. Вы, г-н президент, говорил я, должны согласиться с тем, что, раз мы идем на сокращения ядерного оружия, должна быть полная уверенность в том, что США не сделают ничего за спиной СССР, а Советский Союз также не сделает за спиной США ничего такого, что поставило бы под угрозу вашу безопасность, что обесценило бы соглашение, создало бы трудности.

А отсюда ключевая задача — укрепить режим ПРО. С разработками по этой программе не выходить в космос, оставаться в рамках лабораторий. 10 лет неиспользования права выхода из Договора по ПРО необходимы для создания уверенности в том, что, решая проблему сокращения вооружений, мы обеспечиваем безопасность каждой из сторон. Да и — безопасность во всем мире.

Но американцы явно были настроены на другое. Мы видели, что США фактически хотят ослабить Договор по ПРО, пересмотреть его с тем, чтобы разработать широкомасштабную космическую систему ПРО в собственных эгоистических целях. Согласиться с этим — было бы просто безответственно с моей стороны.

Что касается ядерных испытаний, то и тут было яснее ясного, почему американская сторона не хочет всерьез вести переговоры на эту тему. Она предпочла бы их сделать бесконечными, отложить решение проблемы запрета ядерных испытаний на десятилетия. В который уж раз нам пришлось отвергнуть попытки использовать переговоры в качестве прикрытия для свободы рук в области ядерных взрывов. Я прямо заявил: у меня возникают сомнения в честности позиции США, — нет ли в ней чего-то такого, что может нанести ущерб Советской стране? Как можно договариваться о ликвидации ядерных вооружений, если Соединенные Штаты будут продолжать их совершенствовать? И все же у нас осталось впечатление, что главная загвоздка — в СОИ. Устранив ее, можно было бы договориться и о запрещении ядерных взрывов.

На определенном этапе переговоров, когда стало совершенно ясно, что продолжение дискуссии — трата времени, я напомнил: нами предложен определенный пакет мер и прошу его рассматривать как таковой. Если мы с вами выработали общую позицию о возможности крупного сокращения ядерного оружия и не достигли согласия в вопросе о ПРО и ядерных испытаниях, то тогда все, что мы пытались здесь создать, рушится.

Президент и государственный секретарь реагировали на эту нашу твердость болезненно. Но я не мог ставить вопрос иначе. Речь шла о безопасности страны, о безопасности всего мира, всех народов и континентов.

Мы предложили крупные, действительно масштабные, явно компромиссные вещи. Мы пошли на уступки. Однако с американской стороны мы не увидели ни малейшего желания ответить нам тем же, пойти навстречу. Образовался тупик. И мы стали думать, чем же завершить встречу. И все-таки мы продолжали усилия вывести наших партнеров на конструктивный разговор.

Беседа, которая планировалась бы заключительной, оказалась в цейтноте. В этой ситуации вместо того чтобы разъехаться — мы в Москву, они — в Вашингтон, — был объявлен еще один перерыв. Пусть стороны обдумают все и после обеда еще раз встретятся. Вернувшись в дом мэра города после перерыва, мы сделали еще одну попытку завершить встречу успехом. Предложили следующий текст в качестве основы для [illegible]едения позитивного итога.

Вот он этот текст:

«СССР и США обязались бы в течение 10 лет не пользоваться имеющимся у них правом выхода из бессрочного Догов[illegible] по ПРО и в течение этого [illegible]ода строго соблюдать все его положения. Запрещаются испытания всех космических элементов противоракетной обороны в космосе, кроме исследований и испытаний, проводимых в лабораториях.

В ходе первых пяти лет этого десятилетия (до 1991 года включительно) будут сокращены на 50 процентов стратегические наступательные вооружения сторон.

В течение следующих пяти лет этого периода будут сокращены оставшиеся 50 процентов стратегических наступательных вооружений сторон.

Таким образом, к исходу 1996 года у СССР и США стратегические наступательные вооружения будут ликвидированы полностью».

Комментируя этот текст, я сделал важное добавление, сославшись на документ, который был передан президенту в конце нашей первой беседы. Суть его в том, что по истечении 10 лет, когда уже не будет ядерного оружия, мы предлагаем выработать на специальных переговорах взаимоприемлемые решения о том, как быть дальше.

Однако и на этот раз наши попытки прийти к согласию не дали результатов. В течение четырех часов мы вновь убеждали собеседников в обоснованности нашего подхода, который не грозил им ничем, не задевал интересов подлинной безопасности США. Но чем дальше, тем становилось яснее, что американцы не пойдут на то, чтобы ограничить исследования, разработки и испытания по программе СОИ рамками лабораторий. Они рвутся с оружием в космос.

Я заявил твердо, что мы никогда не согласимся на то, чтобы своими руками помогать подрывать Договор по ПРО. Это для нас вопрос принципа, вопрос нашей национальной безопасности.

Итак, находясь буквально в одном или в двух-трех шагах от принятия решений, которые могли стать историческими для всей ядерно-космической эпохи, мы этого шага или этих шагов не смогли сделать. Поворота в мировой истории не произошло. Хоть он — еще раз об этом говорю убежденно — был возможен.

Но совесть у нас чиста, упрекнуть нас не в чем. Мы сделали все, что могли.

У наших партнеров не хватило широты подхода, понимания уникальности момента и, в конечном счете, мужества, ответственности, политической решимости, так необходимых при решении крупнейших животрепещущих мировых проблем. Они остались на старых позициях, которые время уже подточило и которые не отвечают современным реальностям.

Меня спрашивали иностранцы там, в Исландии, спрашивают товарищи здесь: в чем вы видите причины такого поведения американской делегации на встрече в Рейкьявике? Причин много — и субъективных, и объективных, — но главная состоит в том, что руководство этой великой страны слишком зависит от военно-промышленного комплекса, от монополистических групп, превративших гонку ядерных и других вооружений в бизнес, в средство получения прибылей, в цель своего существования и смысл своей деятельности.

Мне представляется, что в своей оценке обстановки американцы делают две серьезные ошибки.

Одна — тактическая. Они полагают, что Советский Союз рано или поздно смирится с попытками возрождения американского стратегического диктата, пойдет на ограничение только советских, на сокращение только советских вооружений. Сделает это потому, что, дескать, более, чем США, заинтересован в договоренностях по проблеме разоружения. Но это — глубокое заблуждение. И чем быстрее от этого избавится американская администрация — это я говорю, может быть, в сотый раз — тем лучше будет и для них, и для наших отношений, и для всей обстановки в мире.

Другая ошибка — стратегическая. Соединенные Штаты хотят экономически измотать Советский Союз через гонку новейших и самых дорогостоящих космических вооружений. Хотят создать разного рода трудности для советского руководства, сорвать его планы, в том числе и в сфере социальной, в сфере улучшения жизненных условий нашего народа, и тем самым вызвать недовольство народа своим руководством, руководством страны. Да и ограничить тем самым возможности Советского Союза в его экономических связях с развивающимися странами, и те в такой ситуации были бы вынуждены все идти на поклон к Соединенным Штатам Америки. Далеко идущие замыслы. Стратегическая линия нынешней администрации тоже строится на заблуждениях. В Вашингтоне, похоже, не желают отягощать себя внимательным анализом происходящих в нашей стране изменений, не хотят делать соответствующих практических выводов для се-

(Окончание на 5-й стр.).

ЧЫТАЧЫ «ГОЛАСУ РАДЗІМЫ» АДКАЗВАЮЦЬ НА АНКЕТУ

ЗАХАВАННЕ МІРУ — НАШ АГУЛЬНЫ КЛОПАТ

Не так даўно на старонках нашай газеты была апублікавана анкета, прысвечаная аб'яўленаму Арганізацыяй Аб'яднаных Нацый Міжнароднаму году міру. Мы прасілі вас, паважаныя чытачы, падзяліцца сваімі думкамі па пытанню, якое сёння не можа пакінуць абыякавым ніводнага чалавека, каго хвалюе будучыня яго дзяцей і ўнукаў, лёс нашай планеты. Сёння мы пачынаем публікаваць некаторыя з адказаў на анкету «Захаванне міру—наш агульны клопат», якія мы атрымалі ад суайчыннікаў з розных краін свету.

Паважаная рэдакцыя!

Хачу адказаць на пытанні, якія не так даўно з'явіліся ў «Голасе Радзімы».

У адказ на першае пытанне хачу сказаць, што мне добра вядома аб кроках, якія робіць СССР у інтарэсах умацавання міру на планеце.

Што тычыцца паведамленняў аб мірных ініцыятывах Савецкага Саюза, дык аб некаторых з іх даведаўся праз масавыя сродкі вяшчання. Аднак гэта робіцца заўсёды з агаворкай, і толькі тады, калі ад гэтага нельга адкруціцца.

Для прыкладу: было паведамлена аб прадаўжэнні савецкага аднабаковага маратория на ядзерныя выбухі. Наш прэм'ер Тэтчэр сказала, што «лепш было б, каб Савецкі Саюз такіх аднабаковых крокаў не рабіў».

Тут ясна нават непісьменнаму, хто хоча міру, а хто— ваеннага напружання альбо нават і вайны.

Зразумела, палітыкі ЗША і іншых дзяржаў Захаду, накіраванай на працяг гонкі ўзбраенняў, я не адабраю. Мае погляды ў гэтым напрамку падзяляе большасць людзей не толькі ў Вялікабрытаніі, але, думаю, і ва ўсім свеце.

Што тычыцца «зорных войнаў», дык не толькі прыхільнікі міру іх не хочуць, але нават і многія мілітарысты. Апошнія—таму, бо лічаць, што яны не могуць быць эфектыўнымі.

Склалася парадаксальная сітуацыя, калі ў «свабодных дэмакратыях» кучка авантурыстаў трымае ў заложніках большасць насельніцтва.

Я азнаёміўся з Заявай Генеральнага сакратара ЦК КПСС М. С. Гарбачова ад 15 студзеня 1986 года. Поўнасцю адабраю Заяву. Мне хацелася б, каб гэтага пракляцця роду чалавечага — ядзернай зброі—ужо сёння не было. Але ж разумею, што такое пакуль нем[illegible]іма. Праграма, намечаная у [illegible]аяве, адразу прывяла б да разрадкі міжнароднй абстаноўкі ўжо ў першы год.

Сам я далучыўся да распаўсюджання Заявы, апублікаваўшы яе ў нашым [illegible]цовым часопісе «Сі-эн-дз[illegible] (кампанія за ядзернае раззбраенне).

Прадаўжэнне Савецкім Саюзам маратория на ядзерныя выбухі было адобрана не толькі ў Вялікабрытаніі, але і наогул на Захадзе. Яно павялічыла колькасць прыхільнікаў міру і Савецкага Саюза.

Адзін выбух можна заглушыць другім мацнейшым выбухам—цішыні заглушыць нельга.

На маю думку, мір можа ўмацавацца толькі тады, калі ўсе выкінуць камяні з-за пазухі. Міру можна дасягнуць толькі праз усебаковае раззбраенне. Але кіраўніцтва НАТО кажа, што нібыта дасягненне ваеннай перавагі над СССР будзе садзейнічаць умацаванню міру. Як людзі ў нас глядзяць на гэта? Не так даўно мы правялі апытанне ў нашым графстве Мідлофян адносна таго, ці людзі хочуць, каб у Вялікабрытаніі былі размешчаны ракеты «Трайдэнт», самая новая сістэма масавага забойства. Восемдзесят пяць працэнтаў адказалі, што не хочуць.

Антываенны рух у Вялікабрытаніі ўсеагульны. Пастаянна праходзяць дэманстрацыі, блакады ваенных баз, масавыя мітынгі і г. д.

Шырока вядомай ва ўсім свеце стала арганізацыя «Жанчыны за мір». Нягледзячы на жорсткія праследаванні яе ўдзельніцы паказваюць усяму свету сваю стойкасць і выкрываюць варварскую сутнасць падрыхтоўкі да вайны. Ролю, якую яны адыгрываюць у справе барацьбы за мір, нельга перабольшыць.

На жаль, трэба сказаць, што некаторыя людзі ў нашай краіне вераць у міф аб «савецкай ваеннай пагрозе». Але такіх няшмат. Больш за восемдзесят працэнтаў жыхароў Брытанскіх астравоў выступаюць за раззбраенне, за ўмацаванне міру і дружбы паміж нашымі народамі. Упэўнены, што і тыя, хто пры апытанні грамадскай думкі адмаўчаўся, таксама не хочуць, каб пачаўся ядзерны пажар. Гэтага не хоча ні адзін сумленны чалавек.

Мікалай ЯНУШЭВІЧ.
Вялікабрытанія.

НАШЫ СЛАВУТЫЯ ЗЕМЛЯКІ

«ЖАНЧЫНА ЗДОЛЬНАЯ І ПРАЦАЛЮБІВАЯ...»

Як фалькларыст і этнограф А. Васільева вядома сваёй дзейнасцю толькі чатыры гады. З 1877 па 1880 год яна надрукавала адзінаццаць нарысаў у «Минских губернских ведомостях» і тры — у «Виленском вестнике». Некаторыя з іх былі значныя па аб'ёму. Напрыклад, «Кароткі нарыс вёскі Грабава Мазырскага павету» аказаўся не такім і кароткім, быў змешчаны ў шасці нумарах неафіцыйнай часткі газеты, якую рэдагаваў у Мінску вялікі аматар этнаграфіі і археалогіі Р. Ігнацьеў.

Аналізуючы публікацыі, пераконваешся ў тым, што А. Васільева была самым актыўным і пладавітым аўтарам «Минских губернских ведомостей» па фальклору. На старонках газеты нават змяшчаліся рэдактарскія падзякі невядомай карэспандэнтцы Мазырскага павета. У адным з нумароў, напрыклад, паведамлялася, што «Заметка пра быт сялян Мазырскага павету» была абрана Мінскім губернскім статыстычным камітэтам для выстаўкі ў Маскве, якая праводзілася ў 1879 годзе Таварыствам аматараў прыродазнаўства, антрапалогіі і этнаграфіі. Акрамя артыкулаў, якія, праўда, не заўсёды вызначаліся глыбокім зместам, карэспандэ[illegible] дасылала і вуснапаэтычных [illegible]ародныя творы, якія збірала сама ў палескіх вёсках Грабава, Беседкі, мястэчках Капаткевічы, Петрыкаў і іншых. *Адных толькі тэкстаў* песень у губернскай газеце змешчана [illegible] пяцьдзесят шэсць. Работы А[illegible]сільевай коратка ахопліваюць амаль усе жанры фальклору: замовы, каляндарна-абрадавую і сямейна-абрадавую паэзію, казкі, легенды, прыказкі і многія жанры пазаабрадавай паэзіі. Як адукаваная чалавека свайго часу яе цікавіла многае: фальклор, этнаграфія, гісторыя, краязнаўства, народны гандаль, грамадскае землекарыстанне...

Хто ж такая А. Васільева? Як у тагачаснай перыёдыцы, так і ў сучаснай літаратуры амаль ніякіх біяграфічных звестак пра яе не знаходзім. Толькі паведамляецца, што яна была настаўніцай у Пінску і іншых месцах.

У ведамасці пра валасных старшынь і пісараў за другое паўгоддзе 1877 года Мінскага губернскага праўлення па сялянскіх справах прысутнасці натрапілі на звесткі пра мужа А. Васільевай: «...пісар Грабаўскай валасці Мікалай Васільевіч Васільеў з 20 верасня 1874 года, 39 гадоў, вучыўся ў Сібірскім батальёне ваенных кантаністаў і ў вучэбнай артылерыйскай брыгадзе, з мяшчан Кіеўскай губерні... Раней любіў выпіць і пабуяніць, цяпер сунуўся, мае жонку вельмі добрую і развітую жанчыну, якая часта і выпраўляе недахопы і ўпушчэнні мужа». У ведамасці 1878 года знаходзім наступнае пра грабаўскага пісара: «Бесталковы і нецвярозых паводзін. 20 лістапада 1877 года адбылася пастанова з'езда аб звальненні яго з 1 снежня 1877 года ад пасады. Выкананне папер па канцылярыі вядзе жонка яго, Анастасія Васільева, — жанчына здольная і працалюбівая...»

Пасля гэтага становіцца больш зразумелай усхвалявансць аўтаркі ў разважаннях аб лёсе жанчыны ў артыкуле «Вытрымкі з жыцця беларускай жанчыны», пад якім яна падпісалася *толькі загалоўнымі літарамі* «А. Я. В.»: «Муж — самадур, п'яніца, лодыр; жонка — сумленная працаўніца: усё ж яна імкнецца прыстасавацца да яго звычаяў, угаварыць яго, п'янага, а калі гэта не дапамагае — збегчы ад яго». Цяжкую долю жанчыны яна выпрабавала на сабе, хаця пісала пра іншых. І справядліва задае пытанне, чаму адукаваная жанчына не мае права працаваць валасным пісарам і г. д.

(Заканчэнне на 8-й стар.).

ВЫСТУПЛЕНИЕ
ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ ЦК КПСС М. С. ГОРБАЧЕВА

(Окончание. Начало на 2, 4-й стр.).

бя, для своего курса и пытаются выдавать желаемое за действительное. И на основе этого заблуждения строить политику в отношении СССР. Все долговременные последствия такой политики предвидеть, конечно, не трудно. Одно нам ясно уже сейчас: она никому не принесет, не может она принести ничего позитивного. В том числе и самим Соединенным Штатам.

Перед тем как выступить перед вами, я прочитал заявление президента США о Рейкьявике. Обращает на себя внимание, что президент приписывает все обсуждавшиеся предложения себе. Ну что ж, видимо, эти предложения настолько притягательны для американцев и народов мира, что можно пойти и на такую хитрость. Нас тщеславие не гложет. Но все же важно, чтобы люди получили правдивую картину хода дел в Рейкьявике.

Что же дальше? Я уже говорил на пресс-конференции, что работа, проделанная и до встречи, и там, в Рейкьявике, не пропадет даром. Мы сами многое обдумали в связи с этой встречей и многое пересмотрели. Мы теперь лучше расчистили дорогу к развертыванию дальнейшей борьбы за мир и разоружение. Освободились от образовавшихся завалов, от частностей, мелочей, от стереотипов, которые сковывали новые подходы в этой важнейшей сфере нашей политики.

Мы знаем, где находимся, отчетливее видим свои возможности. Подготовка к Рейкьявику помогла нам сформулировать платформу — новую, смелую платформу, которая увеличивает шансы на конечный успех. Она отвечает интересам нашего народа и общества на новом этапе его социалистического развития. И вместе с тем эта платформа отвечает интересам всех других стран и народов и тем заслуживает доверия. Мы убеждены, что она будет встречена с пониманием во многих странах мира и в самых различных политических и общественных кругах.

Думаю, что очень многие во всем мире, в том числе облеченные властью деятели, могут и обязаны будут извлечь из Рейкьявика серьезные выводы. Всем придется обдумать еще и еще раз, в чем дело, почему такие упорные усилия создать перелом и двинуться к безъядерному миру, к всеобщей безопасности не дают пока нужного результата.

Хочу надеяться, что и президент точнее и полнее сегодня представляет себе ход нашего анализа, намерения Советского Союза, возможности и пределы подвижек в советской позиции. Точнее и полнее, в частности, потому что г-н Рейган получил из первых рук пояснения по нашим конструктивным шагам во имя стабилизации и оздоровления международной обстановки.

Очевидно, американскому руководству понадобится определенное время.

Мы реалисты и отчетливо сознаем: вопросы, которые на протяжении многих лет, даже десятилетий не находили решения, вряд ли могут быть разрешены в один присест. Есть у нас и немалый опыт ведения дел с Соединенными Штатами. Знаем, сколь переменчива там бывает внутриполитическая погода, сколь сильны и влиятельны за океаном противники мира. Все это для нас не новость и не неожиданность.

И если мы не опускаем рук, не хлопаем дверью, не даем волю нервам, хотя для всего этого оснований более чем достаточно, то лишь потому, что искренне убеждены в необходимости новых усилий к построению нормальных межгосударственных отношений в ядерную эпоху. Другого пути просто нет.

И еще одно: после Рейкьявика еще больше у всех на виду оказалась пресловутая СОИ как символ обструкции дел мира, как концентрированное выражение милитаристских замыслов, нежелания снять ядерную угрозу, нависшую над человечеством. Иначе воспринимать ее невозможно. Это — важнейший урок встречи в Рейкьявике.

Подводя краткий итог этим очень насыщенным дням, я бы суммировал его так. Прошедшая встреча — большое событие. Произошла переоценка. Создалась качественно иная ситуация. Никто уже не может действовать так, как действовал до этого. Встреча была полезной. Она подготовила возможный шаг вперед, к реальному сдвигу к лучшему, если США перейдут, наконец, на реалистические позиции, откажутся от химер в оценках.

Она убеждает нас в правоте избранного курса, в необходимости и конструктивности нового политического мышления в ядерную эпоху.

Мы полны энергии и решимости. Взяв старт перестройки, страна уже прошла определенный путь. Мы еще только начали, а сдвиги имеются. Прирост промышленного производства за 9 месяцев составил 5,2 процента, производительность труда поднялась на 4,8 процента, произведенный национальный доход увеличился по сравнению с прошлым годом на 4,3 процента. Все эти показатели выше плановых на этот год. А это самая мощная поддержка со стороны нашего народа, ибо это все плоды труда нашего народа, самая мощная поддержка политики партии — поддержка делом.

Это говорит о том, что труд народа в новых условиях позволяет быстрее наращивать экономический потенциал страны, а тем самым укрепляет ее оборонные возможности.

Советский народ, советское руководство едины в том, что политика социализма может быть и должна быть только политикой мира и разоружения. С курса XXVII съезда КПСС мы не свернем.

Васіль БЫКАЎ

КАР'ЕР

(Заканчэнне. Пачатак у №№ 38—42).

З зусім іншым тварам, без ценю нядаўняга захаплення і лісліваасці, Кавешка ўстаў з крэсла, зашпіліў свой чорны, паношаны пінжачок, узяў са стала капялюш.

— Што ж, дзякуй, што падказалі, — падумаўшы, сказаў Агееў.

— Дык, значыць, я буду наведвацца. Надта я вас не патурбую. Толькі па справе. А пакуль — да відзэння.

— Усяго добрага, — сказаў Агееў, надта абураны ў душы і хочучы толькі аднаго — як мага хутчэй адкараскацца ад гэтага пана. Даючы Драздзенку падпіску за гэтым сталом, ён думаў: ну, навошта ён яму спатрэбіцца? А вось, аказваецца, знайшлі і яму працу. Мужык з Беразянкі...

Ён моўчкі праводзіў Кавешку, які на развітанне прыўзняў над лысаю галавой капялюш, стрымана пакланіўся і, дробненька перабіраючы нагамі, пайшоў на вуліцу. Агееў застаўся ў двары — стаяў і думаў. Было ўжо зразумела, што марудліваць у яго становішчы можа перарасці ў злачынства, так яны ўцягнуць яго ў такое, што век не адмыешся. Трэба было зараз жа звязацца з Волкавым, пра ўсё папярэдзіць. А там хай рашаюць. Можа, заставацца яму тут ужо немагчыма, трэба шукаць другое ўкрыцце. Але дзе ён цяпер знойдзе Волкава, калі дачакаецца яго? Праўда, у мястэчку быў Кісякоў, які, аднак, больш за тыдзень сюды не паказваўся. Можа, не было справы, а можа... Але ж ён сказаў: у крайнім выпадку можна знайсці — і даў адрас. Савецкая... Дзе яна, гэтая Савецкая?

Была б дома Бараноўская, паслаў бы яе. А так трэба самому. Удзень? Ці дачакацца ночы? Але ж ноччу — каменданцкі час, на вуліцах ходзяць патрулі, возьмуць, як тады апраўдацца перад Драздзенкам — куды хадзіў?

Становішча яго ўскладнялася найгоршым чынам, зацягвалася ў тугі вузел — і хто б падумаў? Ён ішоў сюды з адзінаю мэтай: адляжацца, залячыць рану і зноў ірвануць на ўсход, дагнаць фронт. І вось — ірвануў, называецца. Так ублытаўся ў гэтыя мястэчковыя справы, што невядома, як выблытацца. Чым усё можа скончыцца, ён лёгка ўяўляў сабе. Але ж ён хацеў жыць і змагацца з фашызмам, які прынёс яму столькі пакут. Ды і ці яму аднаму...

. . . .

Работы ў кар'еры засталося няшмат — апошні, бліжні ад могілак кут, зрэдку парослы асотам ды свежым пырнікам, і на тым усё можна б лічыць скончаным. Але Агееў не спяшаўся брацца за справу, з раніцы ён сядзеў над слабенькім, распаленым са смецця і папяровых абрыўкаў цяпельцам, якое смярдзюча дыміла, — грэў рукі. Раніца выдалася хмарная, без прабліску сонца; расы на траве не было, з поля дзьмуў свежы халаднаваты вецер, трывожна шумелі дрэвы на могілках. Накінуўшы на плечы сінюю балонневую куртку, Агееў прыпамінаў свой сённяшні сон.

Сон быў просты, амаль элементарны па вобразнасці, але ён уразіў Агеева сваім загадкавым сэнсам, загадкавым нават для яго, які заўжды ўмеў амаль пэўна расшыфроўваць свае начныя шарады.

Зусім без якіх-небудзь подступаў да галоўнага, сон пачаўся з таго, што ён, Агееў, мяркуючы па ўсім, аднекуль незнарок выпаў, з якога іншага свету ці іншага часу, і апынуўся адзін у вялізнай страхавітай, пустой прасторы. Цяжка было зразумець характар тае прасторы і нават здагадацца, што ёю з'яўляецца—мора, зямля ці, можа быць, космас. Зрэшты, усё ляжала па-за зрокавым вобразам, хутчэй адносілася да сферы пачуццяў і ўвасаблялася адчуваннем абсалютнай, гнятлівай адзіноты. Па меры таго, як доўжыўся сон, тое адчуванне ўсё большала, а прастора шырэла, запаўнялася трывогай, боязззю, страхам. Ён дужа пакутаваў, і тыя яго пакуты былі хутчэй за ўсё душэўныя, таму што цялесны Агееў сам па сабе быццам адсутнічаў, у гэтым загадкавым асяроддзі было толькі яго абстрактнае Я, пазбаўленае плоці і тым не менш надта балючае. Падобна, аднак, гэтае яго бясплотнае Я між тым увесь час сціскалася, меншаючы ў аб'ёме па меры разрастання загадкавай прасторы. І вось нарэшце настаў такі момант, калі Я зусім знікла, раствараючыся, пакінуўшы толькі ўяўленне пра сябе, успамін ці невыразны адбітак свае прысутнасці дзесьці, што ўжо не было ні асяроддзем, ні вобразам. Засталіся хіба што яго пакуты, у якія ён пераўвасобіўся ўвесь, без рэшты, і за якімі нічога больш не было.

Дзіўна, але гэты сон нейкім аддаленым пачуццём напомніў яму тую, даўно пераджытую ім пагібель, калі ён у непрытомнасці, з вінтовачнай куляй у грудзях падаў у кар'ер. Тады выпадак ці круты, недастаткова навіслы над вадой схіл не далі яму зваліцца ў лужыну, у якой апынуліся толькі ягоныя ногі, і праз гадзіну ці больш ён апрытомнеў. Навокал было ціха, паліцаі вярнуліся [illegible]стэчка, з цёмнага неба сы[illegible] густаваты сняжок. Ён пачаў выбірацца з вады на сухое, доўга поўз па адхоне ля лужыны, пакуль не выбраўся з кар'ера на выездзе. Тут ён зноў страціў прытомнасць, доўга ля[illegible] у стылай гразі, папоўз зн[illegible]на дарогу ён выпаўз перад світаннем, і яму там пашэнціла. Выпадак узнагародзіў яго сваёй нячастай міласцю: першы ж яздок з мястэчка аказаўся чалавекам добрым, ён моўчкі ўсцягнуў скрываўленага Агеева ў фурманку, і ранкам яны былі ўжо далёка. Зіму ён пластом праляжаў у нямогласці, поўнай безнадзейнасці, пасля захварэў на тыф, двойчы яго перахоўвалі на хутарах. Але вясной, на ўласнае здзіўленне, падняўся на ногі. Усё тое было даўно і, здаецца, перастала хваляваць яго — быццам было не пераджыта ім, а ўбачана ў кіно ці прыснілася. І цяпер вось сённяшні, падобны па сэнсу і адчуваннях сон, які ўсё вярнуў з забыцця, усхваляваў яго знясіленыя пачуцці.

Цяжка было ўявіць, колькі часу ён доўжыўся, гэты пакутны сон, і нават чым скончыўся — проста Агееў кудысьці знік з яго, магчыма, прачнуўся або заснуў інакш — без сноў. Гэтыя начныя пакуты, аднак, падзейнічалі на яго гнятліва, і Агееў думаў, што ўздзень абавязкова штось здарыцца. Што менавіта можа здарыцца, ён ніяк не мог здагадацца, колькі ні прыкідваў па сваіх колішніх снах — такі бязвобразны, пакутны сон ён бачыў упершыню. І ён сядзеў ля цяпельца, нават не папіўшы чаю, растрывожаны і нямыты, зусім выбіты са сваёй звыклай працоўнай каляіны — не ведаў, за што ўзяцца. У гэтым стане поўнай разгубленасці ён убачыў двух сябрукоў, якія пралезлі да яго цераз праломіну ў сцяне агароджы. Моўчкі, не павітаўшыся, быццам яны толькі што адсюль адлучыліся, хлопцы сталі над цяпельцам, паўзіраліся ў кволы смярдзючы агеньчык — сарамяжлівы, маўклівы Артур і болей гаваркі Шурка.

— Ну, што, рабяты? — разгублена запытаў Агееў, болей каб толькі парушыць свой невясёлы стан. Калупаючы дубчыкам у касцярку, вяртлявы Шурка адразу ж выказаў тое, што іх зараз цікавіла:

— А тут бульдозеры прыйдуць. Глядзець будзем.

— Якія бульдозеры?

— А будуць кар'ер закопваць. Птушкафабрыку будаваць.

— Во як!

Пра птушкафабрыку ён ужо некалі чуў—хадзіў у пасёлак па хлеб і падслухаў, як мужыкі, што перакурвалі ля магазіна, вялі гаворку пра нейкую птушкафабрыку, на будаўніцтва якой набіралі падсобнікаў. Але ён не стаў прыслухоўвацца да той размовы і, заняты сваімі думкамі, пайшоў далей.

— А хто вам сказаў, хлопцы?

— Мікола сказаў. Во, Артураў брат. Пайшоў заводзіць бульдозер, хутка прыедзе.

Агееў памаўчаў. Мяркуючы па ўсім, справа яго набывала новы кірунак, і ён уявіў сабе, як прыйдуць бульдозеры і што яны зробяць з гэтым кар'ерам. Напэўна, трэба было, пакуль яшчэ заставаўся час, хоць бы ў адзін штык перакапаць гэты зарослы быльнягом куток, каб канчаткова пераканацца, што там нічога няма. Хоць бы для ачысткі сумлення. І пасля ўжо няхай усё закопваюць ці раскопваюць, як там запланавана ў іх. Гэта было самае разумнае з усіх магчымых рашэнняў, трэба было ўставаць, браць рыдлёўку. Але ён сядзеў, глядзеў, як хлопцы, прысеўшы над касцярком, пачалі падкладваць у яго сухія, апалыя з дрэў галінкі, пучкі сухога быльнягу. Атрымаўшы харч, касцярок спярша густа задыміў на ветры, пасля каснічкі полымя жвава прабіліся праз слаі дыму, з трэскам ахапілі быльнёг. Агееў сядзеў, амаль напэўна ўжо ведаючы, што не паднімецца і той не перакапаны ім закутак так і застанецца не кранутым, таму што... Таму што ён не хацеў яго кратаць. Ён ужо звыкся з, можа быць, самім выпешчанай у сабе думкай, што ў гэтым кар'еры нікога болей няма і не было ніколі. Ягонымі ўчынкамі ўжо стала кіраваць надзея, выхаваная ім за два летнія месяцы, і ён не меў рашучасці рызыкаваць ёю, бо рызыка вельмі проста магла яе знішчыць. Не, ён ужо не хацеў ні да чаго дакопвацца, яго даследчы азарт увесь скончыўся, ён гатовы быў уцячы ад праўды, калі б гэтая праўда раптам яму адкрылася. Вымучанае ім за час гэтых раскопак спадзяванне, нібы птушка шчасця, так наблізілася да яго, што гатова была вось-вось апусціцца на яго натруджаную руку, і ён баяўся паварушыцца, каб не спалохаць яе назаўжды. Зусім можа быць, што ён памыляўся, што гэта было звычайнае, боязнае жаданне, прыступ слабасці. Але ўся справа ў тым, што ён ужо не знаходзіў у сабе сілы, каб адолець тую сваю слабасць, ды і не хацеў таго.

Скупа перагаворваючыся, хлапчукі порхаліся ў цяпельцы. Шурка прынёс трохі сухога вецця, сабранага пад сцяною могілак. Артур пачаў соваць яго ў змарнелы агонь, а заглыблены ў сябе Агееў пакутліва згадваў, што трэба зрабіць. Але, мабыць, ён проста не здольны быў што-небудзь зрабіць і, напэўна, доўга праседзеў бы так у задуменнай нерашучасці, калі б хлапчукі не закрычалі раптам:

— Едуць, едуць!..

Агееў скалануўся, прыслухаўся. Артур з Шуркам пабеглі ўніз на дарогу, і вецер данёс ледзь чутны грукат цяжкіх машын на дарозе за могілкамі. Грукат гэты, аднак, хутка мацнеў, запоўніў сабой ускраінную прастору пасёлка, пачуўся неўралівісты лязгат гусеніц, і вось яны выпхнуліся з-за вугла каменнай агароджы — два нязграбныя, закапцелыя трактары з прыўзнятымі над дарогай шырокімі нажамі бульдозераў. Ля кар'ера абодва спыніліся, але рухавікі працавалі, пыхкаючы ўгару сінім дымам; з кабіны пярэдняга на дарогу вываліліся два чалавекі, пайшлі да кар'ера. Пасля да іх далучыўся і бульдазерыст другой машыны. Хуткім крокам яны абышлі яму кар'ера, агледзелі наваколле, нядоўга пастаялі на самай выспе каля кустоўя. Што яны там гаварылі, Агееву не было чуваць, дужа грукацелі дызелі на дарозе, дзе ўжо круціліся Шурка з Артурам.

Агееў нібы ў прастрацыі сядзеў ля палаткі, і толькі калі бульдазерысты занялі свае месцы ў кабінах і магутна зараўлі рухавікі, ён падняўся. Стараючыся не даць сабе завагацца ці перадумаць, нібы адразаючы ўсе шляхі да адступлення, хутка павыдзіраў дзюралевыя калкі адцяжак — палатка зморшчылася і абвяла, і ён ліхаманкава пачаў выбіраць адтуль рэчы, выкідваючы іх з прарэхі палаткі, запіхваючы ўсё ў рукзак. Добра, што рэчаў было не шмат, галоўнае месца займала палатка, якую ён таропка, абы-як скамячыў і, прыціскаючы каленам, таксама запіхаў у рукзак. [illegible] яго наседжаным за лета [illegible]ы болей нічога не засталося, апроч кволага касцярка побач ды пластмасавага вядзерца на прытаптаным, з бляклай травой квадраце пад дном палаткі. Небагатае смецце ён нібы прадбачліва спаліў ранкам [illegible]есца ўвогуле засталося пры[illegible]ным. Закінуў за плячо цяжкаваты рукзак і пайшоў па адхоне ўніз. Перад тым, як на дарозе павярнуць за могілкі, не стрымаўшыся, азірнуўся — магутна равучы маторам, першы бульдозер ужо піхаў на абрыў вялізную кучу зямлі, за ім, трохі адстаўшы, упіраўся ў зямлю другі бульдозер. Вось-вось з абрыву ў кар'ер павінна была абрушыцца гара рыхлага грунту, і Агееў, амаль фізічна адчуваючы цяжар яе імклівага падзення, наддаў кроку.

Груваткі рукзак, аднак, балюча намуляў плячо, пакуль ён дашкандыбаў да аўтастанцыі, што была ў сілікатным павільёнчыку каля цэнтральнай плошчы. Там перад фанерным стэндам раскладу з палёгкай скінуў на асфальт сваю ношу, хвіліну вывучаў тэрміны прыбыцця аўтобусаў, хаця ўжо з самага пачатку было зразумела, што ён спазніўся. Аўтобус на Мінск ішоў у шэсць раніцы, наступны павінен прыйсці праз суткі. Праўда, быў яшчэ адзін, заезджы, які прыбываў увечары, але білеты на яго прадаваліся пасля прыбыцця. Агееў зморана прысеў на рукзак, адпачываючы, думаў, як быць, і, нічога іншага не надумаўшы, пайшоў прасіць месца ў гасцініцы.

. . . .

Часам, успамінаючы пераджытае, Агееў не пазнаваў сябе цяперашняга, так мала ў ягоным характары засталося ад маладога Агеева. Часам можна было падумаць, што той даўні Агееў знік, перарадзіўся, падмяніўся іншым чалавекам, які не мае нічога агульнага са сваім саракагадовай даўнасці папярэднікам. Зразумела, ён пастарэў, пражыў нялёгкае жыццё, што было справай звычайнай і што ён выдатна назіраў на прыкладзе іншых. Да таго ж ён бачыў, як няўхільна мяняецца характар часу, знікаў без следу аскетычны рыгарызм нядаўніх яшчэ гадоў і неўпрыкмет, але ўладарна ў жыцці запаноўвала спаважная цвярозасць разліку, дух узаемнай цярпімасці. Але ці да лепшага гэтыя перамены ў жыцці, ён зразумець не мог. Не ў прыклад іншым, ён даўно ўжо не прымерваў свайго мінулага да пакалення сваіх нашчадкаў, яму хапала роздуму пра сябе самога і сваіх даўно ўжо не маладых аднагодкаў. Часам ён быў не ў стане ўявіць, як бы аднёсся да яго цяперашняга той даўні Агееў, які ледзьве не скончыў свой кароценькі шлях у гэтым пакінутым ім сёння кар'еры. У той час, як ранейшы Агееў быў пазбаўлены магчымасці судзіць яго цяперашняга, сам ён тысячы разоў на ўсе лады даследаваў і судзіў Агеева даўняга. Гэта было задоўжанае і малапрыемнае для абодвух следства, хаця строгі суддзя быў бясстрасны і мудры той непадкупнай мудрасцю, якая спасцігаецца толькі з вышыні пражытых гадоў. Часам дзівячыся, а часам абураючыся бязмозглаю недарэчнасцю ўчынкаў свайго абвінавачанага, мінаючы некаторыя старыя ісціны, што ўжо выйшлі ў тыраж, гэты суддзя паступова пачаў арыентавацца на сапраўдны кодэкс пастаянных каштоўнасцей, першае месца сярод якіх ён адводзіў самацэннасці самога жыцця. У тым ліку і таго, якім ён некалі так легкадумна распарадзіўся ў гэтым пасёлку. Зрэшты, як і сваім таксама...

Прачнуўся ад нязвыклай трывожнай цішы, расплюшчыў вочы і не адразу сцяміў, дзе ён. Было зусім цёмна, за прышторыным акном ляжала летняя ноч, праз шчыліну каля дзвярэй прабівалася тоненькая палоска святла ад лямпачкі з калідора. Аднекуль здалёк, з ускраіны пасёлка, далятаў ледзь чутны сабачы брэх, а наогул было маркотна і ціха. Неўзабаве, аднак, у гэтай душнай, гнятлівай цішы ён улавіў знаёмыя гукі рухавіка, якія спярша ўстрывожылі яго, а пасля жаданай міратворнасцю ляглі на яго душу, як толькі ён зразумеў, што гэта — бульдозеры. Яны працавалі і ноччу, закопвалі кар'ер — кар'ер яго памяці, раўнялі абрывы ягоных трывог, выбоіны яго памылак, назаўжды сціраючы іх з ягонага жыцця і яго перабольшанага ўяўлення. Зацяўшы дыханне, Агееў услухаўся ў захлёбісты грукат дызеляў, і яму зрабілася нясцерпна шкада чагосьці, што заставалася ў беззваротным мінулым, — можа, сябе і сваёй скрываўленай маладосці, можа, даўно нежывых, расстраляных, забітых, закатаваных у фашысцкіх засценках таварышаў. Можа, гэта быў плач душы па тых, каму не суджана было нарадзіцца і прадоўжыць жыццё, але пачуццё няўцешнага гора ахапіла яго так моцна, што ён, страціўшы спакой, падняўся, сеў на пасцелі і раптам зусім незнарок заплакаў. Ён быў тут адзін і мог не стрымліваць сябе, даць волю слязам, і даўкія сутаргі скаланалі яго грузнае цела. Ён плакаў доўга, самазабыўна, як гэта здаралася з ім калісь у раннім дзяцінстве, — аб сабе і аб іх, непамерных людскіх пакутах, якія, аказваецца, ніколі не мінаюць бясследна. Навучаны жыццём, ён ужо разумеў, што за ўсё трэба плаціць — за добрае і за кепскае, якія так моцна звязаны ў гэтым жыцці. Але ўся справа ў тым: хто плаціць? Плаціць, канечне ж, той, хто менш за ўсіх вінаваты, хто не разлічвае на выгаду, хто ад нараджэння схільны даваць, у адрозненне ад тых, хто навучыўся прыстойна браць ды патрабаваць з іншых. У свой час ён заплаціў ЁЮ і быў бязлітасна пакараны, таму што яна была паслана яму для шчасця, а не для збавення.

Калі за прыхінутым шторай акном азначыўся ранні світанак, ён устаў, падняў свой ацяжэлы за ноч рукзак, расплаціўся з соннай дзяжурнай унізе і павалокся праз сквер на аўтастанцыю.

СУСТРЭЧЫ І ЗНАЁМСТВЫ Ў САМАДЗЕЙНЫМ ТЭАТРЫ

КАЛІ ВЫ ЛЮБІЦЕ ОПЕРУ

— ВЫ ЛЮБІЦЕ оперу?—спытаў у мяне ў першыя хвіліны знаёмства кіраўнік народнага獨 опернага тэатра, што ў Палацы культуры Белсаўпрофа, Мікалай Сярдобаў. І, не чакаючы адказу, працягваў страсна, перакананa:—Оперу нельга не любіць! Гэта высокае мастацтва. Наогул свята душы для кожнага культурнага чалавека. Гэта радасць майго жыцця.

Немалады яго твар пры гэтым ажыў, стаў узнёслым, вочы заблішчэлі. Мой 80-гадовы субяседнік, праяўляючы здзіўляючую ў яго ўзросце жвавасць, хуценька падымаўся па прыступках, мабыць, пераўвасобіўшыся на імгненне ў аднаго са сваіх сцэнічных герояў... А яму за доўгае жыццё давялося стварыць вобраз Кастуся Каліноўскага ў аднайменнай оперы Д. Лукаса, Мацея ў оперы С. Манюшкі «Страшны двор», Давыдава ў оперы А. Багатырова «Надзея Дурава», фон Шолена ў «Алесі» Я. Цікоцкага і многія-многія вобразы ў класічным рэпертуары.

А потым Мікалай Мікалаевіч аднекуль з глыбіні шафы беражліва дастаў два вялікія альбомы. У іх уся гісторыя тэатра, створанага ім 26 гадоў назад. Тады ён, увенчаны лаўрамі народны артыст БССР, адзначыўшы сваё 55-годдзе, пайшоў з Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета на заслужаны адпачынак. Але ж без справы доўга не вытрымаў. Вырашыў арганізаваць у Палацы культуры Белсаўпрофа оперны калектыў. Для першых пастановак узяў аднаактовыя оперы С. Рахманінава «Алека» і А. Туранкова «Купальская ноч». Поспех першых спектакляў акрыліў студыйцаў. І яны ўзяліся за «Рыгалета» Д. Вердзі, потым паказалі гледачам «Цар-цясляр» Г. Лортцінга, «Плашч» і «Джані Скікі» Д. Пучыні, «Таемную жаніцьбу» Д. Чымарозы і іншыя.

Перагортваючы старонкі альбома з фотаздымкамі, як даўно мінулыя і дарагія для ўспамінаў гады, Мікалай Мікалаевіч расказваў пра тых, з кім ён пачынаў, пра кожнага з самадзейных спевакоў памятаў нешта галоўнае, важнае, што адразу характарызавала яго як асобу.

— Барыс Палякоў, па спецыяльнасці інжынер, 26 гадоў у тэатры. Голас у яго—ого! Такі артыст, як ён, быў бы гордасцю любога прафесійнага калектыву. Выканаў дзесяткі самых розных роляў, выступаў у Крамлёўскім Палацы. А сёлета ў лістападзе Барыс Аляксандравіч рыхтуе свой бенефіс.

Ірына Жуклевіч, былая наша «прыма». Таксама вельмі здольная. Але яе артыстычны лёс быў кароткі. Хатнія клопаты, малыя дзеці... Гэта ж няпроста—сумяшчаць сваю асноўную прафесію з рэпетыцыямі ў тэатры, з паездкамі і выступленнямі. На такое здольныя толькі людзі моцныя, бясконца адданыя свайму захапленню.

Але доўга гутарыць з Мікалаем Сярдобавым нам не давялося. Надышоў час рэпетыцыі, усе члены трупы былі ўжо ў зборы. У суседнім пакоі адны паўтаралі свае партыі з канцэртмайстрам, другія рыхтавалі сцэну, расстаўлялі дэкарацыі для «Травіяты». Дарэчы, гэту оперу тэатр ставіць не ўпершыню. Яшчэ ў 60-х гадах славуты твор Д. Вердзі са складанай музычнай драматургіяй смела ўзяла ў свой рэпертуар тады мала каму вядомая самадзейная оперная студыя. Але цяпер у «Травіяце» амаль цалкам абноўлены састаў выканаўцаў.

...Сёння рэпетыцыя без касцюмаў. У ролі Віялеты—Наталля Губарэвіч, Жэрмона—Барыс Палякоў, служанкі—Ала Герасімёнак.

Здаецца, гэта так проста—выйсці і праспяваць сваю партыю. Але вось не атрымліваецца ў Алы Герасімёнак. Яна, праўда, яшчэ навічок на сцэне, хвалюецца, не можа ўвайсці ў вобраз.

Я заўважыла, як нервуецца побач М. Сярдобаў. Нарэшце ён не можа ўседзець на месцы. Падхопліваецца. І, апынуўшыся на сцэне, стары артыст пачынае паказваць, як павінна рухацца служанка... Ён заўсёды такі, іх рэжысёр, і ўзрост яго не змяніў,—па-ранейшаму эмацыянальны, рэзкаваты ў жэстах і меркаваннях, патрабавальны і часам нават суровы. Аднак у многім дзякуючы яго таленту, чалавечай упартасці і настойлівасці, іх маленькая студыя вырасла ў сапраўдны тэатр, дзе ёсць свае традыцыі, ёсць будучыня.

Музыка. Дуэт Віялеты і Жэрмона. Барыс Палякоў—цудоўны партнёр, тонкі, інтэлігентны акцёр. Наташа Губарэвіч, па словах Мікалая Сярдобава, сёння трохі пераігрывае, настолькі захапілася, увайшла ў ролю.

Сёння на рэпетыцыі я пазнаёмілася амаль з усімі ўдзельнікамі тэатра. Іх не так ужо і многа. Каля дваццаці чалавек. Ларыса Глазырына і Аляксандр Даньшын—выкладчыкі інстытута, Мікалай Валасевіч—тэхнік, Леанід Івашкоў—выкладчык кансерваторыі, Лідзія Жардзецкая—біёлаг, супрацоўнік інстытута, Людміла Сямёнава—студэнтка педінстытута, Наталля Губарэвіч—інжынер, Барыс Палякоў—інжынер, Аляксандр Радчанка—інжынер-лесавод... У кожнага з іх цікавая работа, сям'я, дзеці. Аднак ужо на працягу многіх гадоў тройчы на тыдзень яны прыходзяць сюды, у Палац культуры. Тут у іх адбываюцца штогадовыя святочныя канцэрты, у якіх яны паказваюць свае новыя пастаноўкі. Тут іх закідваюць кветкамі ўдзячныя гледачы. Што ж аб'ядноўвае ўсіх гэтых людзей у адзін калектыў?

— Бадай, адказ можа быць адназначны,—кажа Леанід Івашкоў, адзін са старэйшых удзельнікаў тэатра, цяпер загадчык кафедры ў Белдзяржкансерваторыі.—Святая любоў да спеваў, музыкі, наогул мастацтва.

У кожнага па-свойму склаўся лёс. А патрэба душы—ствараць прывяла іх сюды і аб'яднала. Зразумела, тут яны працуюць не за грошы. У тэатры кожны рэалізуе сябе як творчую асобу. А гэта ж сапраўднае шчасце!

Ну, скажам, што звязвае мяне, педагога кансерваторыі з самадзейным тэатрам? Я ім дапамагаю як прафесіянал—вяду ўрокі вакала. І разам з імі ўжо 24 гады спяваю ў спектаклях. Чым, між іншым, ганаруся. Бо аўтарытэт у народнага тэатра немалы. Да нас ідзе моладзь.

Сапраўды, у тэатры нямала маладых. Але М. Сярдобаў некаторых яшчэ не лічыць сваімі, называе трохі іранічна «залётачкамі». Ён мае на гэта падставы. Ведае, што далёка не кожны прырасце душой да тэатра. Як правіла, да іх штогод прыходзяць дзесяткі навічкоў, а застаюцца адзінкі.

Наташа Губарэвіч якраз з тых, хто ўжо не ўяўляе свайго жыцця без гэтага калектыву. Хаця тут не так даўно—тры гады. Іх строгі рэжысёр, даволі скупы на пахвалы, як мне здаецца, выдзяляе сярод іншых менавіта Наташу, ускладвае на яе свае надзеі. У дзяўчыны лірычнае сапрана, вялікі, як кажа Сярдобаў, голас. Даручае ёй вядучыя партыі ў пастаноўках.

— Няхай гэта банальна гучыць,—прызнаецца Наташа,—але тут, у самадзейным тэатры, я знайшла сябе. Гадзіны рэпетыцый і выступленняў—лепшыя гадзіны майго жыцця, гадзіны ўзлёту духу.

Наташа Губарэвіч працуе ў інстытуце меліярацыі. Яшчэ ў час вучобы ў політэхнічным інстытуце яе здольнасці да спеваў заўважылі сябры і педагогі. І параілі перамяніць спецыяльнасць. Дзяўчына некалькі гадоў займалася ў вакальнай студыі, рыхтавалася нават да паступлення ў кансерваторыю. Але...

— Але шчаслівы лёс прывёў мяне ў самадзейны тэатр,—працягвае Наташа.—Тут я сустрэла таленавітых людзей, адчула радасць зносін з аднадумцамі.

Даволі позна, а дзесятай вечара, заканчваецца рэпетыцыя ў народным оперным тэатры. Апошнім пакой пакідае Мікалай Сярдобаў. Стары артыст асцярожна спускаецца па доўгай лесвіцы Палаца культуры... Усё ж такі 80 гадоў—гэта ўзрост! Яму ёсць чым ганарыцца. Любімае дзецішча—створаная некалі студыя—вырасла ў папулярны народны оперны тэатр. Дзе толькі не пабывалі яны са сваімі пастаноўкамі: выступалі на сталічнай сцэне і ў вясковым клубе, перад воінамі і перад вучонымі. Для некаторых удзельнікаў трупы захапленне операй, спевамі перарасло ў прафесію. Напрыклад, Д. Марозаў і В. Садоўская—цяпер салісты Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета БССР. Стаўшы прафесійнымі спевакамі, яны ўсё ж не забываюць сваю студыю. А на 80-годдзе рэжысёра сабраліся нават тыя, хто жыве зараз у іншых гарадах... Вось гэта была сустрэча, вось гэта радасць!

Аднак на змену святам прыходзяць будні, а гэта зноў бясконцыя турботы і хваляванні. Хутка здача спектакля «Надзея Святлова», прыедуць здымаць з тэлебачання, зноў жа бенефіс Барыса Палякова. А к вясне мяркуюць паставіць камічную оперу «Аптэкар» на музыку Гайдна.

Таццяна АНТОНАВА.

НА ЗДЫМКУ: рэжысёр народнага опернага тэатра Палаца культуры Белсаўпрофа М. СЯРДОБАЎ (у цэнтры) з удзельнікамі трупы А. ДАНЬШЫНЫМ, Л. ГЛАЗЫРЫНАЙ, І. ЖУКЛЕВІЧ, Л. ВЯЧЭРСКАЙ, З. ШВАРЦМАНАМ, А. РАДЧАНКАМ.

Андрэй БЕМБЕЛЬ

Беларускае савецкае мастацтва панесла цяжкую страту. 13 кастрычніка 1986 года памёр народны мастак БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларускай ССР, вядомы скульптар і педагог, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны Андрэй Бембель.

У некралогу, падпісаным членамі ўрада рэспублікі, вядомымі дзеячамі мастацтва, гаворыцца:

А. Бембель нарадзіўся 30 кастрычніка 1905 года ў горадзе Веліжы Смаленскай вобласці. Спецыяльную адукацыю атрымаў у Віцебскім мастацкім тэхнікуме і Ленінградскім інстытуце жывапісу, скульптуры і архітэктуры імя Рэпіна Акадэміі мастацтваў СССР.

А. Бембель — адзін са старэйшых майстроў беларускага выяўленчага мастацтва. Яго творчасць непарыўна звязана з сацыялістычным будаўніцтвам, станаўленнем і развіццём культуры рэспублікі. Створаныя ім манументальныя творы адлюстроўваюць веліч гераічных перамог савецкага народа, багаты духоўны свет нашага сучасніка. На ўсіх этапах творчага шляху мастак звяртаўся да вобраза У. І. Леніна. Ён стваральнік шэрагу помнікаў Леніну, а таксама партрэтаў (барэльефаў), бюстаў Ільіча. Як аднаму з аўтараў помніка «Курган Славы», пабудаванага ў гонар Савецкай Арміі — вызваліцельніцы Беларусі, яму прысуджана Дзяржаўная прэмія БССР. Ён удзельнічаў у стварэнні мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой».

Многа сіл А. Бембель аддаў педагагічнай дзейнасці, выхаваў не адно пакаленне мастакоў. Прайшоў шлях ад выкладчыка да загадчыка кафедры, прафесара Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. Педагагічны талент, метадычнае майстэрства, шырыня эрудыцыі дазвалялі яму паспяхова фарміраваць у маладых мастакоў неабходныя прафесіянальныя якасці, высокую грамадзянскасць, актыўную жыццёвую пазіцыю.

Разам з творчай і педагагічнай работай Андрэй Бембель вёў актыўную грамадскую дзейнасць. Ён выбіраўся членам ЦК КП Беларусі, дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР, старшынёй праўлення Саюза мастакоў рэспублікі, членам праўлення і сакратаром праўлення Саюза мастакоў СССР.

Светлая памяць аб выдатным чалавеку, вялікім мастаку, камуністу Андрэі Бембелі назаўсёды застанецца ў сэрцах тых, хто яго ведаў.

ДНІ БЕЛАРУСІ Ў СЛАВЕНІІ

У Любляне і Марыборы, Новай Горыцы і Ціова Велянье, іншых гарадах Славеніі праходзілі Дні культуры нашай рэспублікі.

...Трохмосце — утульны, любімы люблянцамі і прыезджымі куток сталіцы Славеніі. Тут ля будынка гарадской ратушы ў тую раніцу было як ніколі многа людзей — іх прывабілі вясёлыя гукі, незвычайнасць інструментаў і незнаёмыя меладычныя песні. Перад уваходам у карцінную галерэю хлопцы і дзяўчаты ў беларускіх нацыянальных касцюмах з запалам танцавалі, звонкія галасы выводзілі «Ой, Лявоніху Лявон палюбіў...». Гэта артысты Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору БССР наладзілі канцэрт для гасцей, што прыйшлі на вернісаж «Беларускія жывапіс, графіка і народныя мастацкія промыслы».

Праз некалькі гадзін пасля адкрыцця выстаўкі дырэктар галерэі Бажэна Плеўнік прызналася:

— Такога наплыву гасцей мы не чакалі. Сёння да нас прыйшлі не толькі спецыялісты, але і вельмі многа людзей, далёкіх ад мастацтва. Прыемна адзначыць, што і ў тых і ў іншых меркаванне аднолькавае: жывапіс і графіка Беларусі вызначаюцца беражлівымі адносінамі да народных традыцый і актыўным пошукам сучасных выяўленчых сродкаў.

У Доме імя Івана Цанкара адкрылася выстаўка кніг беларускіх выдавецтваў. Славенскія паліграфісты падрыхтавалі сюрпрыз для яе арганізатараў і членаў беларускай афіцыйнай дэлегацыі. Яны паднеслі ім яшчэ з пахам друкарскай фарбы цудоўна афармленую кнігу «Янка Купала» на беларускай, славенскай, рускай і англійскай мовах.

Дырэктар упраўлення па культурнаму і навукова-тэхнічнаму супрацоўніцтву СФРЮ з замежнымі краінамі Влада Стаменавіч сказаў:

— У нас ужо ёсць вопыт правядзення падобных святаў культуры. Значэнне іх для збліжэння народаў, умацавання дружбы і супрацоўніцтва цяжка перааценіць. Дні беларускай культуры падарылі нам сустрэчы з цудоўнымі калектывамі і выканаўцамі.

III. МАЛАРЫЦКАЯ ВОСЕНЬ

Восень — гэта яшчэ і пара вяселляў. Распытайце бацькоў, у які час ішлі яны пад вянец. Даўней наогул гэта была непарушная традыцыя: гуляць вяселле, калі і ў двары, і ў полі завершаны ўсе работы. І хаця сённяшняя моладзь гэтым не дужа кіруецца, тым не менш, як сведчыць статыстыка, найбольш шлюбаў заключаецца якраз увосень.

Вось і гэтыя маладыя людзі выбралі для свайго свята залатую пару года. Іх вясельную працэсію я сустрэў на станцыі Закруцін Маларыцкага раёна. Потым распытаў у людзей пра маладых. Жаніха завуць Віктар, нявесту — Валянціна. Думаецца, гэты фотаздымак у газеце будзе для іх прыемным падарункам.

З Міхаілам Косікам таксама пазнаёміў выпадак. Спачатку я пабачыў яго работы, а потым знайшоў і майстра. У вёсцы Збураж, дзе жыве Косік, ніхто лепш за яго не спляце такі вось кош. Работа гэта працаёмкая, не гадзіну і не дзве трэба патраціць, а дні тры ідзе на выраб адной кашолкі. Сотні іх сплёў за сваё жыццё майстар. Не толькі ў Збуражы, а [illegible] іншых вёсках Маларыт[illegible] можна сустрэць яго кашы — вельмі зручная рэч для грыбніка ці ягадніка, ды й яшчэ шмат для чаго прыдатная...

Зараз на маларыцкай зямлі ўжо позняя восень. Пярэстым дыван[illegible] палай лістоты ўсланы [illegible]. Адлятаюць у вырай птушкі. І толькі гэтыя лебедзі чамусьці не спяшаюцца пакідаць радзімы край, відаць, хочацца яшчэ дзень-другі пабыць дома, адцягнуць час расстання...

НА ЗДЫМКАХ: вяселле ў Закруціне; лебедзі не спяшаюцца пакідаць маларыцкі край; майстар з вёскі Збураж Міхаіл КОСІК.

«ЖАНЧЫНА ЗДОЛЬНАЯ І ПРАЦАЛЮБІВАЯ...»

(Заканчэнне. Пачатак на 5-й стар.).

З 1880 года сляды Васільевых у Мазырскім павеце губляюцца. Яны пераязджаюць у Бабруйск. Тады ж нарадзіўся сын Жэня, які з 1899 па 1900 год працаваў фельчарам у Тураўскім пункце. З яго «Справы» бачна, што на ўтрыманні Яўгена Мікалаевіча знаходзяцца малодшы брат і хворая маці-ўдава, якія не пражываюць разам з ім. Магчыма, імя другога сына — Барыс. Архіўныя звесткі сведчаць, што Барыс Мікалаевіч у 1910 годзе скончыў юрыдычны факультэт Маскоўскага універсітэта і працаваў у Ігуменскім павеце.

Знаходзячыся ў Бабруйску, А. Васільева з'яўлялася карэспандэнтам «Виленского вестника».

У Ленінградскім аддзяленні Архіва АН БССР у фондзе вядомага збіральніка і выдаўца фальклору П. Шэйна мы знайшлі два пісьмы і два невялікія сшыткі А. Васільевай. У лісце ад 7 верасня 1878 года Анастасія Васільева, выконваючы абавязкі грабаўскага валаснога пісара, паведамляла:

«Міласцівы гасудар!

Гады чатыры таму назад я, прыехаўшы ў вёску, з вялікай цікаўнасцю прыглядвалася да жыцця сялян, заўважала іх абрады, услухвалася ў іх песні і нават неаднойчы наведвала вяселлі і іншыя святкаванні і ўсё бачанае і пачутае запісвала, ад чаго ў мяне ўтварылася некалькі сшыткаў.

...Я з задавальненнем прапаную Вам сшытак з песнямі, і калі Вам будзе патрэбна, у наступных пісьмах прышлю апісанне розных абрадаў і шмат іншых песень, таксама легенд і павер'яў...»

У наступны раз, 13 сакавіка 1879 года, А. Васільева прыслала яшчэ меншы сшытак і вытлумачыла гэта тым, што была занята падрыхтоўкай фальклорнага матэрыялу для Маскоўскай антрапалагічнай выстаўкі. Абяцала выслаць яшчэ.

Першы нарыс А. Васільевай «Вясельныя абрады ў раёне Грабаўскай воласці Мазырскага павету» быў надрукаваны ў 1877 годзе, магчыма, адразу пасля ўласнага вяселля аўтаркі з 38-гадовым Мікалаем Васільевым, прозвішча якога яна затым узяла сабе. У нарысе змешчана 15 вясельных песень, апісаны рэдкія, заўважаныя пільным вокам фальклярыста абрады, напрыклад, выкрасання дружкай агню з крэменю.

Пра знахарства і забабоны А. Васільева піша ў нарысах «Легенды і павер'і ў Мінскай губерні», «Заметка, як праводзяць вясну сяляне Мінскай губерні», «Знахары». Яна не толькі канстатуе факты падману цёмнага люду, але і выступае ў друку, паўсядзённым жыцці з выкрыццём яго. Неабходна быць моцнай і мужнай жанчынай, каб у той час у глушы Палесся прасіць у знахароў «навесці якое-небудзь насланнё» на сябе, каб затым на прыкладзе даказаць бясшкоднасць загавораў. Даследчыца лічыць, што забабоны і вера ў нячыстую сілу сярод сялян знікнуць, калі ў самыя цёмныя куткі пранікне асвета.

У нарысе «Легенды і павер'і Мінскай губерні» аўтар апавядае пра веру народа ў ператварэнні чалавека ў жывёл.

Тут яна не ставіцца асабліва прыхільна да народа, але дае іншы раз рэальныя і дакладныя яго характарыстыкі. Яна з удзячнасцю адносіцца да носьбіта і стваральніка вуснапаэтычнай творчасці. Захапляецца майстэрствам простага люду: «Паміж сялян ёсць і гумарысты, якія самі не смяюцца, могуць рассмяшыць удосталь тых, хто іх акружае, ёсць майстры на мудрагелістыя загадкі, досціпы і г. д.» У артыкуле «Вытрымкі з жыцця беларускай жанчыны» аўтар абараняе сялянку-працаўніцу. Шукае падыход да душы селяніна, каб ён змог «раскрыцца», даў патрэбны матэрыял фальклярысту-даследчыку, этнографу. Нарэшце, А. Васільева жадае дабра яму, у маладым пакаленні бачыць надзею будучыні. Далейшае паляпшэнне жыцця бачыць у неабходнасці навучання грамаце сялян, шырокай асвеце народа. А каб палепшыць становішча сялянкі, на яе думку, патрэбна даць ёй раўнапраўе з мужчынам.

Дзейнасць Анастасіі Васільевай займае пачэснае месца сярод мясцовых збіральнікаў і даследчыкаў фальклору XIX стагоддзя. Збіральніца звяртала ўвагу не толькі на тое, калі і пры якіх абставінах выконваліся тыя ці іншыя народныя творы, але і ўказвала, у асноўным, адрас запісу, на што нярэдка не звярталі ўвагі і больш вядомыя даследчыкі. Яе фальклорна-даследчыцкую дзейнасць можна параўнаць з дзейнасцю Э. Яленскай-Дмахоўскай, якая таксама пісала пра Петрыкаўшчыну, але погляды Васільевай былі больш прагрэсіўнымі, чым яе зямлячкі-памешчыцы.

Алесь ЛОЗКА,
аспірант Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

З ДАЛЁКІХ ПАДАРОЖЖАЎ

Народны духавы аркестр Слуцкага гарадскога Дома культуры вярнуўся з сямідзённай паездкі ў Польскую Народную Рэспубліку. Калектыў удзельнічаў ва ўсепольскім фестывалі духавых аркестраў, які праходзіў у горадзе Седльцэ.

Слуцкія музыканты выступалі ў заключным канцэрце і адзначаны дыпломам і памятным прызам.

Пасля закрыцця фестывалю аркестр зрабіў гастрольную паездку па гарадах і вёсках ПНР.

ПА П'ЕСЕ ВЯЛІКАГА ДРАМАТУРГА

Чарговы сезон Маскоўскі тэатр аперэты адкрыў прэм'ерай музычнай камедыі «Мільянерша», створанай беларускім кампазітарам, народным артыстам СССР Я. Глебавым па п'есе Б. Шоў, лібрэта В. Івановай.

Аўтары стварылі яркі музычны спектакль аб жанчыне, якая ў неспрыяльных для сябе ўмовах перамагла ў барацьбе за шчасце. Цудоўная пастаноўка масквічоў, музыка Я. Глебава дастойныя памяці Б. Шоў, 130-годдзе з дня нараджэння якога адзначаецца сёлета.

ЗАЛАТЫ МЕДАЛЬ ЗА ПЕСНІ

Гэтых жанчын з вёскі Ананчыцы Салігорскага раёна ведаюць далёка за межамі Беларусі. Да іх часта прыязджаюць фальклорныя экспедыцыі, іх спевы вывучаюць музыказнаўцы. Удзельніцы фальклорна - этнаграфічнага хору не раз выступалі па саюзнаму і рэспубліканскаму тэлебачанню, іх спевы запісаны на грампласцінкі Усесаюзнай фірмы грамзапісу «Мелодия», яны з'яўляюцца лаўрэатамі многіх творчых аглядаў. Нядаўна ганаровы спіс узнагарод калектыву папоўніўся яшчэ адной—залатым медалём Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці.

Павіншаваць удзельніц хору з залатым медалём з'ехаліся ў Ананчыцы фальклорныя ансамблі з навакольных вёсак. Віншаванне калектыву вылілася ў сапраўднае свята народнай творчасці.

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга ЦК КП Беларусі.
Зак. 1590